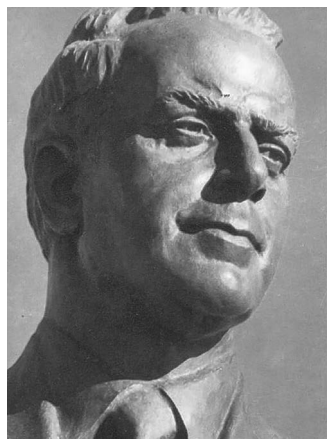

Milli azadlıqdan
şirin nemət yoxdur!

YENİ AZƏRBAYCAN

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi Azərbaycan xalqının milli sərvətidir
Qəzet 1993-cü ilin aprel ayından nəşr olunur. Yeni Azərbaycan Partiyasının orqanı.

20 oktyabr
2026-cı il,
çərşənbə axşamı
№ 191 (7258)
Qiyməti
60 qəpik

Günün mübarək, Zəngilan!

Bax səh. 3

İlham Əliyev ✓
@azpresident

Rəşadətli Azərbaycan Ordusu tərəfindən Füzuli rayonunun Dördçinar, Kürdlər, Yuxarı Əbdürrəhmanlı, Qarğabazar, Aşağı Veysəlli, Yuxarı Aybasanlı, Cəbrayıl rayonunun Safarşa, Həsənqaydı, Fuğanlı, İmambaği, Daş Veysəlli, Ağtəpə, Yərəhmədli,

Translate Tweet

4:01 PM · Oct 20, 2020 · Twitter Web App

İlham Əliyev ✓
@azpresident

Replying to @azpresident

Xocavənd rayonunun Ağcakənd, Mülküdərə, Daşbaşı, Günəşli, Çınarlı, Zəngilan rayonunun Havalı, Zərnəli, Məmmədbəyli, Həkəri, Şərifan, Muğanlı kəndləri və Zəngilan şəhəri işğaldan azad edilib. Eşq olsun Azərbaycan xalqına! Qarabağ Azərbaycandır!

Translate Tweet

4:01 PM · Oct 20, 2020 · Twitter Web App

Azərbaycanın milli təhlükəsizlik prioritetləri...

İlham Əliyev: Azərbaycan gücləndikcə, daha fəal və açıq müstəqil siyasət apardıqca, bizə tuşlanan hər bir oxa 10 ox geriye buraxdıqca, bizə qarşı təzyiqlər daha da çoxalacaq. Biz bu gün bizə qarşı olan bir dənə də zərbəni cavabsız qoymuruq

Bax səh. 2

Bərabər məsafəli və suveren şərtlərlə...

Bax səh. 4

Azərbaycan müstəqilliyini qoruyan, inkişaf etdirən bir dövlətdir

Bax səh. 4

Vahid rəqəmsal platforma

Bax səh. 3

Azərbaycan və Qazaxıstan rəqəmsal Orta Dəhliz formalaşdırır

Bax səh. 3

Türkiyədə maliyyə böhranı zamanı...

Bax səh. 5

2027-2030-cu illər üzrə Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsi açıqlanıb

Bax səh. 4

AK Partidə “sarılıq” sindromu

Bax səh. 5

Fransada etirazlar səngimir...

Bax səh. 6

Hərbi ittifaqların tarixi dərsləri

Bax səh. 7

Azərbaycanın milli təhlükəsizlik prioritetləri...

Qlobal rəqabətin dərinləşdiyi, beynəlxalq münasibətlər sisteminin yenidən formalaşdığı indiki mərhələdə cəmiyyətlərin düşüncə tərzinə təsir göstərmək “arzuları” genişlənir - xüsusilə, ictimai rəyi istiqamətləndirmək və ya manipulyasiya etmək, milli dəyərlər sisteminə müdaxilə etmək kimi cəhdlər geosiyasi mübarizənin mühüm vasitələrindən birinə çevrilib. Beynəlxalq sistemdə yeni güc mərkəzlərinin meydana çıxması, ənənəvi nüfuz dairələrinin daralması və bəzi regional lider dövlətlərin

müstəqil siyasət yürütmək imkanlarının genişlənməsi bir sıra siyasi dairələrin mövcud yanaşmalarını yenidən nəzərdən keçirməyə səbəb olur. Öz mövqelərini əvvəlki səviyyədə saxlamaqda çətinlik çəkən qüvvələr bəzən rəqabət aparən dövlətlərin inkişafını ləngitmək üçün birbaşa qarşıdurmadan daha fərqli vasitələrə üz tuturlar. İctimai narazılıqların məqsədli şəkildə qabardılması, ayrı-ayrı məsələlərin ideoloji müstəviyə keçirilməsi, dini və mədəni fərqlərin siyasi qarşıdurma predmetinə çevril-

İdeoloji təhdidlərin qarşısı uğurla alınır

İlham Əliyev: Azərbaycan gücləndikcə, daha fəal və açıq müstəqil siyasət apardıqca, bizə tuşlanan hər bir ox 10 ox geriyyə buraxdıqca, bizə qarşı təzyiqlər daha da çoxalacaq. Biz bu gün bizə qarşı olan bir dənə də zərbəni cavabsız qoymuruq

məsi bu vasitələr sırasında. Burada məqsəd təkə konkret qərarlara təsir göstərmək deyil, həm də cəmiyyətin hadisələri qiymətləndirmə meyarlarını dəyişdirmək, dövlətlə vətəndaş arasında etimadı zəiflətmək və milli maraqlar ətrafında formalaşmış həmrəyliyi sarsıtmaqdır.

Bakı yeni gündəliyin formalaşmasında aparıcı rol oynayır

Azərbaycanın müstəqil xarici siyasəti, artan beynəlxalq nüfuzu və Cənubi Qafqazda formalaşdırıldığı yeni siyasi reallıqlar ideoloji təhlükəsizlik məsələsini daha da aktuallaşdırır. Ölkəmiz milli maraqlarını müdafiə etməkə yanaşı, regional əməkdaşlığın genişlənməsi, nəqliyyat əlaqələrinin inkişafı və uzunmüddətli sabitliyin təmin olunması üçün təşəbbüslərlə çıxış edir. Bu siyasətin davamlılığı isə yalnız diplomatik uğurlardan və iqtisadi imkanlardan asılı deyil. Cəmiyyətin sağlam informasiya mühitinin qorunması, vətəndaşların hüquqi biliklərinin artırılması, milli-mənəvi dəyərlərin düzgün anlaşılması və hər cür manipulyasiyaya qarşı düşünlülmüş münasibətin formalaşdırılması da dövlətin dayanıqlılığını müəyyən edən amillərdir. Buna görə ideoloji təhlükəsizliyə milli təhlükəsizlik sisteminin ayrıca və mühüm istiqaməti kimi yanaşmaq zərurəti yaranır.

Sirr deyil ki, Cənubi Qafqazda son illərdə baş verən dəyişikliklər regionun gələcəyinə dair ənənəvi təsəvvürləri əsaslı şəkildə dəyişib. Uzun müddət münaqişə, qarşılıqlı etimadsızlıq və geosiyasi rəqabətlə səciyyələnən bölgədə indi sülhün möhkəmləndirilməsi, sərhədlərin açılması, nəqliyyat-kommunikasiya əlaqələrinin bərpası və iqtisadi əməkdaşlığın genişləndirilməsi kimi məsələlər ön plana çıxır. Azərbaycan bu yeni gündəliyin formalaşmasında aparıcı rol oynayaraq regional proseslərin yalnız kənar güclərin maraqları əsasında deyil, bölgə dövlətlərinin iradəsi və qarşılıqlı fayda prinsipi ilə inkişaf etməsinin tərəfdarı kimi çıxış edir. Ölkəmizin ərazi bütövlüyünü və suverenliyini bərpa etməsi regionda qüvvələr nisbətini dəyişməklə yanaşı, əvvəlki siyasi yanaşmaların da yenidən qiymətləndirilməsini zəruri edib. Regionda təsir imkanlarını qorumağa çalışsın bəzi dairələr üçün yeni əməkdaşlıq modelinin güclənməsi əvvəlki siyasi üstünlüklərin azalması ilə nəticələnmə bilər ki, bu da müəyyən təhdidlərin signalı kimi effekt yaradır.

Beləliklə, güclü təhlükəsizlik sistemi, işlək hüquqi mexanizmlər və səmərəli idarəçilik ideoloji müdaxilə risklərinin azaldılmasına kömək edir. Bununla yanaşı, vətəndaşların hədisələrə müstəqil yanaşması, şübhəli məlumatları yoxlaması və milli maraqlara təsir edə biləcək məsələlərə məsuliyyətə münasibət bildirməsi də eyni dərəcədə vacibdir. Azərbaycanın qarşısında duran strateji məqsəd əldə etdiyi geosiyasi üstünlükləri davamlı inkişafı möhkəmləndirmək, regional əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirmək və milli təhlükəsizliyin bütün istiqamətlərində dayanıqlılığı artırmaqdır. Bu məqsədə çatmaq üçün ideoloji məsələlərə münasibətdə həm prinsipial, həm də hüquqa əsaslanan yanaşma vacibdir. Dini dəyərlərin siyasi manipulyasiyalardan qorunması, dünyəvi dövlət prinsiplərinin möhkəmləndirilməsi, təhsilin və informasiya savadlılığının inkişafı, milli-mənəvi ir-

Təhlükəsizlik tədbirləri daim gündəlikdə olmalıdır

Belə şəraitdə ideoloji təsir vasitələri ilə siyasi proseslərə müdaxilə cəhdləri xüsusi diqqət tələb edir. Həssas mövzuların birtərəfli təqdim edilməsi, emosional çağırışlarla faktların arxa plana keçirilməsi, müxtəlif sosial qrupların qarşı-qarşıya qoyulması cəhdi ictimai mühitdə süni gərginliyə istiqmətlənən xarici niyyətlərin pryeksiyasıdır. Dini inancların siyasi məqsədlər üçün istifadəsi də bu baxımdan ciddi risk daşıyır. İnsanların mənəvi ehtiyacları ilə manipulyasiya cəhdlərini bir-birindən ayırmaq, dini dəyərlərə hörmətlə siyasi məqsədlərlə onların istismarına münasibəti fərqləndirmək vacibdir.

Azərbaycanın regional təşəbbüslərinin davamlı nəticələr verməsi üçün xarici siyasətdə əldə edilən imkanlarla daxili ictimai sabitlik arasında möhkəm əlaqə qorunur - təhlükəsizlik tədbirləri daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Prezident İlham Əliyev oktyabrın 2-də keçirilən Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) VIII Qurultayında bildirib ki, bu gün dünyə xəritəsinə baxsaq görürük ki, Azərbaycan

xalqı qədrə sabitlik, əmin-amanlıq, sülh şəraitində yaşayan çox az xalqlar və ölkələr var. Bu, bizim reallıqlarımızdır: “Ona görə təhlükəsizlik tədbirləri daim gündəlikdə olmalıdır. Ölkə daxilində hər hansı risklər mövcud deyil - nə fiziki risklər, nə ideoloji risklər, nə hansisa başqa. Bütün risklər hüduqlarımızın kənarında formalaşır. Azərbaycan gücləndikcə, daha fəal və açıq müstəqil siyasət apardıqca, bizə tuşlanan hər bir ox 10 ox geriyyə buraxdıqca, bizə qarşı təzyiqlər daha da çoxalacaq. Bax, biz bu gün bizə qarşı olan bir dənə də zərbəni cavabsız qoymuruq. Bir zərbəyə bəlkə 2, 5, 10 zərbə qaytarırıq ki, hərə otursun yerində, bizim işlərimizə qarışmasın, bizim həyat tərzimizə bürnunu soxmasın və bizi yəz göstərməsin. Hərə getsin öz xalqına, dövlətinə gün aqlasın. Bu gün Azərbaycan reallıqları belədir ki, biz bir çox ölkələr üçün örnək olmuşuq. Ona görə risklərlə bağlı, - həm fiziki, həm ideoloji risklərlə bağlı, - ciddi tədbirlər görülmür və görülməkdir”.

Hüququn aliliyi ideoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasında həlledici əhəmiyyətə malikdir

Azərbaycanın dünyəvi dövlət modeli milli təhlükəsizliyin və ictimai həmrəyliyin əsas dayaqlarından biridir. Konstitusiyada təsbit olunan bu prinsip dövlət idarəçiliyinin dini təsirlərdən müstəqilliyini, vətəndaşların vicdan azadlığını və qanun qarşısında bərabərliyini nəzərdə tutur. Dünyəvilik dini inancların cəmiyyət həyatından kənarlaşdırılması deyil. Əksinə, bu model müxtəlif inanclara və dünyə görüşlərinə malik insanların hüquqlarının bərabər qorunmasını, dini mənsubiyyətin vətəndaşın hüquqi statusunu müəyyən etməməsinə təmin etməyə xidmət edir. Dövlətin əsas vəzifəsi hər kəsin qanunla müəyyən edilmiş hüquq və azadlıqlarını qorumaq, ictimai münasibətlərdə vahid hüquqi meyarların tətbiqinə nail olmaqdır.

İdeoloji məsələlərə münasibətdə prinsipial, hüquqa əsaslanan yanaşma vacibdir

kəmləndirmək, regional əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirmək və milli təhlükəsizliyin bütün istiqamətlərində dayanıqlılığı artırmaqdır. Bu məqsədə çatmaq üçün ideoloji məsələlərə münasibətdə həm prinsipial, həm də hüquqa əsaslanan yanaşma vacibdir. Dini dəyərlərin siyasi manipulyasiyalardan qorunması, dünyəvi dövlət prinsiplərinin möhkəmləndirilməsi, təhsilin və informasiya savadlılığının inkişafı, milli-mənəvi ir-

Hüququn aliliyi ideoloji təhlükəsizliyin təmin olunmasında da həlledici əhəmiyyətə malikdir. İctimai münasibətlərdə hər hansı dini, siyasi və ya ideoloji baxışın qanundan üstün tutulması hüquqi tarazlıq poza və vətəndaşların bərabərliyinə xələf gətirə bilər. Eyni zamanda, fərqli fikirlərə münasibət də hüquqi prinsiplər əsasında müəyyənəndirilməlidir. Hər hansı şəxsin və ya qrupun fəaliyyətinə qiymət verilmədən onun dini mənsubiyyəti deyil, konkret davranışı, qanunvericiliyin tələblərinə riayət etməsi və başqalarının hüquqlarına münasibəti əsas götürülməlidir. Bu yanaşma həm dünyəvi dövlətin mahiyyətini qoruyur, həm də ideoloji məsələlərdən sui-istifadə edilməsinin qarşısını almağa kömək edir.

sə hörmət və vətəndaşların hüquqlarının təmin olunması vahid təhlükəsizlik siyasətinin bir-birini tamamlayan istiqamətləridir. Nəticə etibarilə, dövlətin ideoloji dayanıqlılığının ən möhkəm təminatı düşünməyi bacaran, öz hüquqlarını bilən, milli maraqları anlayan və baş verən proseslərə tənqidi yanaşan cəmiyyətin formalaşmasıdır.

P. İSMAYILOV

Gənclər üçün çağırışlar

Çox doğru olaraq Yeni Azərbaycan Partiyasının (YAP) VIII Qurultayı ölkəmizin ictimai-siyasi həyatında mühüm hadisə kimi dəyərləndirilir. Prezident, Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri İlham Əliyev qurultaydakı proqram xarakterli nitqində respublikamızın bütün dünyada maraqla izlənilən inkişaf yoluna nəzər salmaqla yanaşı, həm də diqqəti qarşıda duran

vəzifələrə çəkib.

Dövlətimizin başçısı nitqində gənc nəslin ideoloji hücumlardan qorunmasının önəmini isə ayrıca vurğulayıb ki, bu da təsadüfi deyil. Hazırda dünyə çətin bir dənəmdən keçir. Texnologiyalar, süni intellekt dövründə ölkələrin təhlükəsizliyinə təhdidlər artıb. Belə bir şəraitdə gənclər siyasəti xüsusi yanaşma tələb edir.

Gənclərimiz ilk növbədə təhsilli olmalıdırlar

Dövlətlərin milli təhlükəsizliyini hədəfləyən ideoloji təxribatların özəlliyi ondan ibarətdir ki, onlar sərhəd tanımır və burada ilk növbədə gənclər hədəf seçilir. Gənclər bütün dövrlərdə bütün cəmiyyətlərin ən avanqard hissəsini təşkil edib. Buna görə də düşmənin qüvvələr müxtəlif vasitələrlə məhz gəncləri ələ alaraq onları özlərinin “bəşinci kolon” təmsilçilərinə çevirmək istəyirlər. Savadsız, elmi biliklərdən uzaq olan cəmiyyətlərdə bunu etmək asandır. Belə cəmiyyətlərin nümayəndələri, xüsusilə də hələ dünyə görüşü tam formalaşmayan gənclər internet, sosial şəbəkələr üzərindən yayılan formaca cəlbədicə, məzmunca zərərli, milli ideyalara zidd paylaşımlara daha tez aludə olurlar. Buna görə də gənclərlə ideoloji işin gücləndirilməsi və burada yeni, daha dinamik yanaşmaların önə çəkilməsi zərurət kimi çıxış edir. Prezident İlham Əliyev burada təhsili bir nömrəli vəzifə kimi qarşıya qoyub. “Biz özümüzü ideoloji təxribatlardan qorumaalıyıq. Necə? İlk növbədə, əlbəttə ki, təhsil. Xalqımız nə qədər təhsilli, bilikli, savadlı olarsa, o qədər də bax, bu yalanlara, bu sayıqlərə, zəhərlə dolu olan bu ideoloji təxribatlara uymayacaq”, - deyə dövlətimizin başçısı vurğulayıb.

Prezident İlham Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyasının VIII Qurultayında ifadə etdiyi bu fikir respublikamızda məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilən siyasətə əsaslanır. Ölkəmizdə dövlət başçısının qətiyyətli siyasi iradəsinə uyğun olaraq neft kapitalının insan kapitalına çevrilməsi siyasəti həyata keçirilir. Prezident İlham Əliyevin imzaladığı Fərman və sərəncamlar əsasında qəbul olunan Dövlət proqramları gəncləri güclü şəkildə elmə, təhsilə sövq edir. Prezident İlham Əliyevin 2019-cu il 26 iyul tarixli Sərəncamı ilə “Yüksəliş”

müsabiqəsi təsis edilib. Bu müsabiqənin əsas məqsədi intellektual səviyyəsi və idarəçilik keyfiyyətləri yüksək olan perspektiv rəhbər şəxslərin müəyyən edilməsi, dəstəklənməsi və ölkədə kadr ehtiyatı bankının yaradılmasıdır.

Dövlət başçısının təşəbbüsü ilə 2011-ci il 19 dekabr tarixində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Gənclər Fondu yaradılıb və 2018-ci ildə qurum yenidən təşkil olunub. Fondun qarşısında gənclər siyasəti ilə bağlı elm, təhsil, mədəniyyət və digər sosial sahələrə yönəlməmiş ictimai və sosial əhəmiyyətli, o cümlədən beynəlxalq səviyyədə həyata keçirilən layihə və proqramları qrant şəklində maliyyələşdirmək məqsədi qoyulub. Prezident İlham Əliyevin gənclərə dəstək yönündə verdiyi mühüm qərarlardan biri də 2013-cü il 2 iyul tarixində ölkədə ilk dəfə “Gənclər üçün Prezident Mükafatı”nın təsis edilməsi oldu. Prezident Mükafatı elm, mədəniyyət, o cümlədən ədəbiyyat və incəsənət, təhsil, gənclər siyasəti və gənclərlə iş, ictimai və sosialəyönümlü fəaliyyət, innovasiya və sahibkarlıq fəaliyyəti sahələrində xüsusi fərqlənən 10 nəfər gəncə ildə bir dəfə verilir.

Eləcə də indiyədək respublikamızda təhsilin müxtəlif pillələrində yüksək keyfiyyətin, müasir global çağırışlara adekvatlığın təmin olunması məqsədilə bir neçə Dövlət Proqramı qəbul edilərək həyata keçirilib. Azərbaycan gənclərinin xarici ölkələrdə təhsili üzrə müxtəlif Dövlət proqramları da bu qəbildəndir. Artıq bir neçə belə Dövlət Proqramının icrası yüksək səviyyədə təmin edilib. Hazırda “Gənclərin xarici ölkələrin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində təhsil alma-larına dair 2022-2028-ci illər üçün Dövlət Proqramı” da uğurla reallaşdırılmaqdadır.

Zəfər salnaməsi - Azərbaycan gənclərinin Vətən sevgisinin və sarsılmaz iradəsinin əbədi rəmzi

Prezident İlham Əliyevin gənclərə növbəti mühüm çağırışı vətənpərvərlikdir. “İkinci növbədə, vətənpərvərlik. Əminəm ki, biz hamımız, hər bir vətənpərvər Azərbaycanlı, Azərbaycan vətənpərvəri öz dövləti ilə fəxr edir. Biz dünyada misli görünməmiş Qələbə qazanmışıq. Özü də yenə də deyirəm, təkbaşına”, - deyə dövlətimizin başçısı bildirib.

Vətənpərvərlik hisslərinin formalaşmasına və yüksəlməsinə mxtəlif amillər təsir göstərir. Güclü, müsbət imicə malik dövlətin vətəndaşı olmaq burada əsas stimulyerici amildir. Bu baxımdan gənclərimiz ölkəmizin müsbət reallıqları ilə qürur duya bilərlər. Prezident İlham Əliyevin qeyd etdiyi kimi, bizim üstünlüyümüzə ondan ibarətdir ki, bəzi ölkələrdən fərqli olaraq bizə əfsanə yaratmaq lazım deyil. Görülən işlər, azad ərazilər də daxil olmaqla ölkə üzrə geniş vüsət

alan quruculuq prosesi göz öündədir. İdeoloji işimiz, o cümlədən partiya fəalları tərəfindən ələ aparılmalıdır ki, Azərbaycan reallıqları, ölkəmizdə gedən işlər, çox müsbət ab-hava daim ictimai müzakirədə olsun.

Aparılan siyasətin nəticəsi olaraq respublikamızda xalqına, ölkəsinə, dövlətinə bağlı olan vətənpərvər gənclər ordusu yetişib ki, bu da Azərbaycanın milli gücünü artıran çox mühüm amil qismində çıxış edir. Vətən müharibəsi bunun real təsdiqinə çevrildi. Şanlı Zəfərimizlə başa çatan müharibədə cəmiyyətin bütün təbəqələrinin nümayəndələri iştirak ediblər. Lakin müharibənin əsas ağırlığını gənclərimiz çəkiblər. Zəfər salnaməsi Azərbaycan gəncinin Vətənə sonsuz sevgisinin və sarsılmaz iradəsinin əbədi rəmzidir.

Mübariz ABDULLAYEV

Ermənistanın hərbi təcavüzü nəticəsində 30 ilə yaxın işğal altında qalmış torpaqlarımız 44 günlük Vətən müharibəsində hərbi-siyasi yolla işğaldan azad olunub. Şanlı Zəfərə aparan hər bir gün Azərbaycan tarixinə qızıl hərf-lərlə yazılıb. Vətən müharibəsinin 24-cü günü - 2020-ci il oktyabrın 20-si isə hər b tariximizə Zəngilan şəhərinin və ətraf kəndlərin erməni işğalından azad

İşğala məruz qalan sonuncu rayon

Xatırladaq ki, XIX əsrin əvvəllərində Qafqazın Rusiya tərəfindən işğalından sonra aparılmış yeni inzibati ərazi bölgüyə əsasən Zəngəzur qəzası Gəncə quberniyasına təbə edilib, Sisyan, Qafan, Mehri, Zəngilan, Qubadlı və Laçın buraya daxil olunub. 1920-ci ilin 28 aprel işğalından sonra bolşeviklərin köməyi ilə qədim türk torpaqları hesabına ilk dövlətlərini quran ermənilər Zəngəzur qəzasını işğal ediblər. Bu zaman bolşevik Rusiyanın təkidli ilə Zəngəzur Azərbaycanın əlindən alınaraq, Ermənistanla birləşdirilib. Nəticədə, qəzanın yuxarı hissəsi Ermənistanın, Laçın, Qubadlı və Zəngilan bölgələri isə Azərbaycanın tərkibində qalıb.

Zəngilan rayonu inzibati ərazi vahidi kimi 1930-cu ildə təşkil edilib. Şimaldan

Günün mübarək, Zəngilan!

20 oktyabr Zəngilan Şəhəri Günüdür

Qubadlı, şərqdən Cəbrayıl, Cənubdan İran İslam Respublikası, Qərbdən Ermənistan ilə həmsərhəddir. Bakı-Culfa-Naxçıvan dəmir yolunun üzərində yerləşən bu rayon mühüm strateji əhəmiyyətə malikdir. İşğal olunmazdan əvvəl bir şəhər, bir qəsəbə və 83 kənddən ibarət olan Zəngilanda 9 məktəbəqədər müəssisə, 34 ümumtəhsil məktəbi, texniki peşə və musiqi məktəbləri, 35 kitabxana, 8 mədəniyyət evi, 23 klub müəssisəsi və 22 kinoqurğu fəaliyyət göstərirdi. Rayonun iqtisadi potensialı kifayət qədər güclü idi.

Ermənilər Zəngilanda da vandalizm törədib

1988-ci ildən 1993-cü ilin oktyabrınadək düşmənin aramsız hücumlarına sinə gören Zəngilan işğala məruz qalan sonuncu rayonumuz idi. Rayonun sakinləri bir neçə il ərzində doğma yurd yerlərini bir növ əliyalın qorudular. Füzuli və Cəbrayıl rayonları işğal olunduqdan sonra zəngilanlılar 67 gün tam mühasirə şəraitində ermənilərlə vuruşdu. 25-29 oktyabr 1993-cü ildə Zəngilan rayonunun əhalisi son anadək vuruşaraq, 235 nəfər şəhid verdi və itkin düşənlər oldu. Mühasirədə qalan əhali Araz çayını

keçib, İran İslam Respublikasının ərazisi ilə keçərək Azərbaycanın 43 rayonunda müvəqqəti məskunlaşdılar.

İşğal dövründə rayon tamamilə dağıdılıb, zəngin təbii ehtiyatlarını ermənilər talayaraq xarici ölkələrə daşıyıb. 27 il ərzində mənfur düşmən digər yaşayış məntəqələrimizdə olduğu kimi, Zəngilanda da bütün abidələri, evləri, mülki infrastrukturunu dağıdıb, sərvətlərimizi vəhşicəsinə talan edib. Ermənilərin vandalizm əməlləri Çinar meşələrindən, Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoru-

edildiyi gün kimi həkk olunub. Prezident İlham Əliyevin 2023-cü il iyulun 31-də imzaladığı müvafiq Sərəncama əsasən şəhərin işğaldan azad edildiyi 20 oktyabr tarixi Zəngilan Şəhəri Günü kimi qeyd olunur. Sərəncamla işğaldan azad edilmiş şəhər günlərinin təsis olunması Vətən müharibəsində qazanılmış tarixi qələbəni əbədləşdirmək məqsədi daşıyır.

ğundan da yan ötməyib. Buradakı qiymətli ağaclar qırılaraq Ermənistanla daşınıb və mebel sənayesində istifadə olunub.

Bir vaxtlar 29 oktyabr tarixi Azərbaycanın dilbər guşələrindən olan Zəngilan rayonunun işğal günü kimi qeyd olunurdu. Artıq həmin günlər geridə qaldı. 27 ildən sonra Prezident, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə rəşadətli Ordumuz Vətən müharibəsində yeni tarix yazıb. İkinci Qarabağ müharibəsində Zəngilan rayonunun işğaldan azad olunması uğrunda gedən döyüşlərdə Ordumuz aparılan uğurlu hərbi əməliyyatlar nəticəsində 6 il əvvəl oktyabrın 20-də Zəngilana işğaldan azad etməyə nail olub. Zəngilanın işğaldan azad olunması ilə 132 kilometrlik Azərbaycan-İran sərhəddi tam bərpa edilib. Müharibədən dərhal sonra sərhəd boyunca bütün lazımı istehkam, mühafizə işləri görülməyə başlandı.

2020-ci il dekabrın 23-də isə Prezident İlham Əliyev Zəngilanda Azərbaycan bayrağını ucaldıb.

Zəngilanın inkişafında yeni mərhələ başlayıb

44 günlük müharibə başa çatandan sonra isə işğaldan azad edilmiş digər ərazilərdə olduğu kimi, Zəngilan rayonunun da yeni dövrü - bərpa və quruculuq dövrü başlayıb. Zəngilan rayonunda da bərpa layihələri bir neçə istiqamətdə aparılır. Əsas iqtisamətlərdən biri zəruri infrastruktur yaradılmasını əhatə edir. Postmüharibə dövründə Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva dəfələrlə Zəngilana səfərə gələrək burada ayrı-ayrı layihələrin icrasına başlanılması və açılış mərasimlərində iştirak ediblər. İşğaldan azad olunmuş ərazilərə Böyük Qayıdışa məhz Zəngi-

lan rayonunda start verilib. 2022-ci ildə rayonun Ağalı kəndində müasir yanasmalar əsasında inşa olunan ilk “Ağılı kənd”ə artıq bir neçə mərhələdə sakinlərin köçürülməsi təmin olunub. Ümumilikdə, 2026-cı il 1 oktyabr tarixinə qədər Zəngilan şəhərində 84 ailə (339 nəfər), Ağalı kəndində 234 ailə (1017 nəfər), Məmmədboyalı kəndində 179 ailə (903 nəfər) məskunlaşıb. Yeni köçürülən ailələr müvafiq qurumlar tərəfindən peşə ixtisaslarına və bacarıqlarına uyğun şəkildə işlə təmin edirlər. Onlar müxtəlif dövlət qurumlarında, ictimai işə obyektlərində, tikinti şirkətlərində, tikış

fabrikində və digər yerlərdə çalışırlar. 27 il ərzində ağır məcburi köçkünlük tələyi yaşayan sakinləri yeni evlərdə hər cür şəraitlə təmin edilib.

Nəzərə alaq ki, Zəngilan nəqliyyat dəhlizləri üzərində yerləşir və ona görə Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanının inşası da bu bölgənin inkişafı baxımından mühüm faktordur. Bu hava limanı bütün növ təyyarələrə, o cümlədən genişgövdəli ağır yük təyyarələrini qəbul edir. Zəngilan Beynəlxalq Hava Limanı Qarabağın mühüm nəqliyyat qovşağına çevrilməsini şortləndirən əsas obyektlərdəndir. Həmçinin bu hava limanı Zəngəzur dəhlizinin hava nəqliyyatı infrastrukturu ilə gücləndirilməsi baxımından strateji əhəmiyyət kəş edir. Eyni zamanda, Horadiz-Zəngilan-Ağbənd dəmir yolunun inşasının böyük strateji əhəmiyyəti var. Bu dəmir yolu azad edilmiş torpaqlara həm vətəndaşların gəlməsi, həm də yüklərin daşınması üçün böyük əhəmiyyətə malik olacaq. Dəmir yolu xətti üzrə birinci mərhələnin böyük hissəsi tamamlandı və Araz İqtisadi Zonası Sənaye Parkına yüklərin daşınması həyata keçirilir. Horadiz-Cəbrayıl-Zəngilan-Ağbənd avtomobil yolu da strateji əhəmiyyəti ilə seçilir. Yolun ümumi uzunluğu 126.3 kilometrdir. Yolu illik buraxılış qabiliyyəti 15 milyon ton olacaq.

Vahid rəqəmsal platforma

“Rəqəmsal Rabitə İnformasiya Sistemi” informasiya və kommunikasiya sektorunda xidmətlərin səmərəliliyini və əlçatanlığını təmin edəcək

Rabitə və telekommunikasiya sahəsində vahid rəqəmsal platformanın formalaşdırılması nəzərdə tutulur. Bu məqsədlə Prezident İlham Əliyevin imzaladığı müvafiq formana əsasən, “Rəqəmsal Rabitə İnformasiya Sistemi” (RRIS) yaradılıb. RRIS-in formalaşdırılmasının məqsədi müvafiq sahədə dövlət idarəetməsinin optimallaşdırılması, tənzimləmə və nəzarətin təkmilləşdirilməsi, müvafiq sahə üzrə təhlil aparılması, proqnoz və hesabatların hazırlanması və göstərilən xidmətlərin keyfiyyətinin yüksəldilməsidir.

Sənədə əsasən, RRIS telekommunikasiya və poçt sahəsində son illərdə formalaşdırılmış rəqəmsal tənzimləmə mexanizmlərinin vahid hüquqi, təşkilati və texnoloji çərçivədə sistemləşdirilməsi təmin edəcək. Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyinin tabeliyində olan İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları Agentliyi operator və provayderlərin ucotu, elektron müaciətlər, məlumatların toplanılması, xidmət keyfiyyətinin ölçülməsi, radiospektr və nömrə resursları, şəbəkələrin xərirlənməsi və digər istiqamətlər üzrə bir sıra rəqəmsal mexanizmləri tətbiq edəcək. RRIS isə bu proseslərin vahid informasiya mühitində qarşılıqlı əlaqəli şəkildə fəaliyyət göstərməsini həyata keçirəcək.

“Hökumət buludu”na inteqrasiya

RRIS rəqəmsal texnologiyalardan, o cümlədən informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından istifadə ilə informasiya-kommunikasiya texnologiyaları və rabitə sahələrində tənzimləmə və nəzarəti həyata keçirəcək. Qurum funksiyalarına həmçinin, mərkəzi və yerli icra hakimiyyəti orqanları, dövlət mülkiyyətinə olan və payları və səhmləri dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslər, publik hüquqi şəxslər və digər büdcə təşkilatları, yerli özünüidarəetmə orqanları, eləcə də digər fiziki və hüquqi şəxslərlə əlaqələrin operativliyini təmin etmək daxildir.

RRIS-in infrastruktur təminatında yüksək ötürücülükli fiber-optik əsas və digər ehtiyat tele-

kommunikasiya qurğuları və kanalları mühüm yer tutur. Bura, həmçinin, proqram-texniki vasitələr və proqram təminatı resursları daxildir ki, bu da məlumat mübadiləsi təminatında etibarlılığın və təhlükəsizliyin qorunmasında mühüm rol oynayacaq.

RRIS-in qarşdakı 6 ay müddətində formalaşdırılması və fəaliyyətinin təşkili, inkişaf etdirilməsi, Elektron Hökumət İnformasiya Sisteminə və “Hökumət buludu”na inteqrasiyası, eləcə də digər dövlət informasiya ehtiyatları və sistemləri ilə məlumat mübadiləsinin təmin olunması üçün “Dövlət informasiya ehtiyatlarının, sistemlərinin və elektron xidmətlərin vahid rəyestri”nə daxil edilməsi nəzərdə tutulur. Gələcəkdə RRIS-in funksional imkanlarının artırılması planlaşdırılır.

RRIS-in dövlət və vətəndaş üçün üstünlükləri

Dövlət informasiya ehtiyatlarına və sistemlərinə malik olan qurumlar RRIS-in məlumat bazasından istifadə üçün elektron kabinetlərini sistemə inteqrasiya etməlidir. RRIS-də qeydiyyatdan keçən müvafiq qurumlar və məsul şəxslər Elektron Hökumət İnformasiya Sisteminin (EHİS) “vahid giriş” altisistemi vasitəsilə identifikasiya olunduktan sonra avtomatik qaydada bu sistemdən istifadə edə biləcəklər.

Dövlət üçün RRIS rabitə sektorunun daha dolğun rəqəmsal mənzərəsinin formalaşdırılması, xidmətin keyfiyyəti və əhatənin qiymətləndirilməsi, inkişaf ehtiyaclarının müəyyənəşdirilməsi, analitik hesabat və proqnozların hazırlanması və qərarların daha dolğun məlumatlar əsasında qəbuluna imkan verəcək.

Fiziki şəxslər, yəni vətəndaşlar da eyni qaydada EHİS-in “vahid giriş” altisistemi vasitəsilə RRIS-də identifikasiya olunduktan sonra öz elektron kabinetlərindən RRIS-in məlumat infrastrukturundan faydalanacaqlar.

Vətəndaş üçün RRIS-in əsas üstünlüyü xidmətlərinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, əhatə dairəsinin genişləndirilməsi, müaciətlərin və digər məlumatların birlikdə təhlili əsasında problemlərin daha dəqiq müəyyənləşdirilməsi, tənzimləyici tədbirlərin daha hədəfli həyata keçirilməsi və istehlakçı maraqlarının daha effektiv qorunmasında ibarət olacaq.

Beləliklə, “Rəqəmsal Rabitə İnformasiya Sistemi” rabitə sektorunda ayrı-ayrı elektron proseslərdən vahid, inteqrasiya olunmuş və məlumat əsaslı tənzimləmə modelinə keçidin növbəti mərhələsinə formalaşdırılacağı. İnformasiya və kommunikasiya sektorunda göstərilən xidmətlərin səmərəliliyinin, şəffaflığının və əlçatanlığının təmin edilməsində mühüm rol oynayacaq.

E.CƏFƏRLİ

Azərbaycan və Qazaxıstan rəqəmsal Orta Dəhliz formalaşdırır

İlham Əliyev: Biz qlobal layihəyə start verdik

Oktyabrın 15-də Prezident İlham Əliyev və Kasım-Jomart Tokayevin iştirakı ilə Trans-Xəzər Fiber-Optik Kabel Xəttinin onlayn formatda rəsmi açılışı olub. Qazaxıstanın dövlət başçısı vurğulayıb ki, bu hadisə beynəlxalq soviyyədə əks-səda doğuracaq çox vacib layihədir. Ən əsası odur ki, yeni dəhliz növiüdür. “Bu, həqiqətən də sadəcə nəqliyyat dəhlizi deyil, müasir dövrə, rəqəmsallaşma dövrünə uyğun yenilikdir və tamamilə yeni əməkdaşlıq növiüdür. Bu, rəqəmsal formatda Orta Dəhlizdir”.

Prezident İlham Əliyev isə qeyd edib ki, bu hadisə Mərkəzi Asiya ilə Azərbaycan arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi istiqamətində daha bir addımdır. “Bu, əməkdaşlığın gücləndirilməsi işinə növbəti töhfədir. Çünki bu kabledən Mərkəzi Asiya, Cənubi Qafqaz və daha geniş coğrafiyanın ölkələri istifadə edəcəklər”.

Qeyd edək ki, açılış mərasimində dövlət başçılarının iştirakı ilə Trans-Xəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Dəhlizinin (Orta Dəhliz) inkişafı üzrə əməkdaşlıq haqqında imzalanmış Saziş mübadilə edilib.

Trans-Xəzər Fiber-Optik Kabel Xətti Şərqi və Qərbi arasında körpüyə çevriləcək

Transxəzər Fiber-Optik Kabel Xətti adlanan layihəni 2018-ci ildə Azərbaycanı beynəlxalq internet şəbəkəsinə bağlayan “AzerTelecom” şirkəti irəli sürüb. 19 mart 2019-cu ildə “Azərbaycan Hökuməti ilə Qazaxıstan Hökuməti arasında Azərbaycanın və Qazaxıstanın rabitə operatorları tərəfindən Azərbaycan-Qazaxıstan marşrutu üzrə Xəzər dənizinin dibi ilə fiber-optik rabitə xətlərinin birgə tikintisi, sahibliyi və istifadəsində müştərk fəaliyyətin təşkil haqqında” dövlətlərarası saziş imzalanıb və daha sonra hər iki ölkə rəhbərliyi tərəfindən təsdiq edilib və işlər nəzərdə tutulan qrafik üzrə həyata keçirilib.

Region üçün strateji əhəmiyyət daşıyan Transxəzər Fiber-Optik Kabel Xətti layihəsi Sumqayıt və Aktau şəhərləri arasında Xəzər dənizinin dibi ilə 380 km uzunluğunda kabel infrastrukturunu əhatə edir. Kabel xətti saniyədə 400 terabitdən çox ötürücülük qabiliyyətinə malikdir. Xəttin istismara buraxılması ilə Orta Dəhlizin təkcə nəqliyyat deyil, həm də rəqəmsal baxımdan strateji əhəmiyyəti artacaq. Yeni marşrut Çin və Mərkəzi Asiyadan məlumatların Azərbaycan, Qazaxıstan və Gürcüstan, daha sonra Qara dəniz və ya Türkiyə vasitəsilə Avropaya ötürülməsinə imkan verəcək. Bu, beynəlxalq məlumat mübadiləsi imkanlarını genişləndirəcək və rəqəmsal kommunikasiyaların dayanıqlılığını artıracaq. Eyni zamanda, Azərbaycan

və Qazaxıstan strateji rəqəmsal infrastruktur və xidmətlərin tədarükçülərinə çevrilir.

Yeni xətt investisiyaların cəlb edilməsi, süni intellekt üçün məlumatların emalı mərkəzlərinin, bulud xidmətlərinin və hesablama gücünün inkişafına əlavə şərait yaradır. Bu, böyük əlavə dəyərə malik yeni yüksək texnologiyalı sahələrin və xidmətlərin inkişafı üçün perspektivlər açır. Növbəti mərhələdə rəqəmsal infrastrukturun inkişafına töhfə verəcək və data mərkəzlərinin, eləcə də beynəlxalq “Big Tech” şirkətlərinin cəlb olunması nəzərdə tutulur. Bu isə nəhəng rəqəmsal infrastruktur şəbəkəsi olmaqla, məlumatların ötürülməsində yüksək zolaq genişliyi və minimal gecikməni təmin edəcək, ən optimal və qısa marşrut olmaqla ölkələr arasında regional əməkdaşlığa və dayanıqlı inkişafa tökan verəcək.

Yeraltı peyk rəqabəti

Hazırda süni intellektin iqtisadi sektorun və tranzitin əsas səqmentlərindən birinə çevrilməsi yerüstü rabitə xətləri ilə yanaşı, sualtı rəqəmsal tranzitin qurulmasını da aktuallaşdırıb. Hazırda dünya üzrə internet rabitəsinin 99 faizi məhz yerüstü və sualtı kablərlə vasitəsilə verilir. İnternetin peyk üzərindən, yəni yerüstü kablərlə verilməsi xidmətindən isə az istifadə olunur. Çünki peykdən məlumat ötürülməsi gecikmə ilə müşayiət olunur və iri həcmli məlumatların verilməsində çətinlik yaranır. Peyk üzərindən bağlantı internet rabitəsinin qurulmasının coğrafi cəhətdən çətin olduğu və mümkün olmadığı ərazilər üçün əvəzəldirmə xidmətidir. Sualtı (ocean və dənizaltı) magistral kablərlər isə indiki şəraitdə daha dayanıqlı və əlverişlidir.

Hazırda dünyada ən müxtəlif dövlətlər və şirkətlər tərəfindən çəkilən sualtı kabel xətlərinin sayı artır, internetə olan tələbat isə internet operatorları və kontent provayderlərinin qitələr arasında uzunluğu minlərlə kilometr olan infrastruktur şəbəkəsi yaratmağa sövq edir. Məsələn, “Google” şirkətinin sahibi olduğu “Curie” kabel xəttinin uzunluğu 10.476 km-dir. Kabel xətti ABŞ-in Los-Anceles şəhərindən Panamanın Bilbao şəhəri və Çilinin Valparaiso şəhərləri arasında çəkilib. Məlumat ötürmə gücü 72 terabit/s.dır. “Facebook”, “Microsoft” və “Telxius” şirkətlərinin birgə sahib olduğu və 2018-ci ildə istismara verilməsi 6605 km uzunluğunda olan “MAREA” kabeli isə ABŞ-in Virjiniya sahilindən İspa-

niyanın Bilbao şəhərinə qədər uzanır. Məlumat ötürmə gücü 160 terabit/s təşkil edir. “Amazon”, “Facebook”, “NTT Communications”, “PLDT”, “PCCW Global” və “SoftBank” şirkətlərinin birgə sahibi olduqları “JUPITER” magistral kabelinin uzunluğu 14.557 km, məlumat ötürmə gücü isə 60 terabit/s təşkil edir. Həmçinin ölkələri birləşdirən qısa kabel xətləri də var. Məsələn, 2012-ci ildə istismara verilmiş, 131 km uzunluğunda olan “Celtix-Connect-1” dənizaltı kabel xətti Böyük Britaniya ilə İrlandiyanı birləşdirir.

Kabel xəttinin TRIPP təşəbbüsünə qoşulması gözlənilir

Azərbaycanla Orta Asiya ölkələri arasında Transxəzər Fiber Optik kablərlərinin inteqrasiyası nəzərdə tutulur. Kabel xəttinə qoşulma məqsəli üzrə Türkmənistan və regionun digər dövlətləri ilə danışıqlar aparılır. Digər razılaşmalar əldə edildikdən sonra regionda nəhəng rəqəmsal infrastruktur qurulacaq. Bu isə Xəzərin Şərqi və Qərbi sahillərində yerləşən dövlətləri deyil, ümumilikdə Avropa ilə Asiyanı Azərbaycan vasitəsilə birləşdirəcək və tarixi İpək Yolunun üzərində “Rəqəmsal İpək Yolu”nu formalaşdıracaq. Bu, Azərbaycanın regionun rəqəmsal mərkəzinə (Digital Hub) çevrilməsinə şərait yaradacaq.

Transxəzər Fiber Optik Kabel Xətti layihəsinin Orta Dəhliz təşəbbüsünə və “Beynəlxalq sülh və rifah üçün Tramp marşrutu” (TRIPP) təşəbbüsünə daxil edilməsi də müzakirə olunur. Layihənin reallaşmasında maraqlı tərəf olan beynəlxalq şirkətlər qrupu “NEQSOL Holding”-in nümayəndəsi Kirill Rubinski bildirib ki, birgə layihələrin inkişaf perspektivləri böyükdür və beynəlxalq telekommunikasiya şirkətləri bu təşəbbüsü dəstəkləyir. Belə ki, şirkətin rəhbərliyi regionda marşrutlarının genişləndirilməsi və rəqəmsal texnologiyalar sahəsində əməkdaşlığın gücləndirilməsini müzakirə edərəkən fiber marşrutun Orta Dəhlizə inteqrasiyasının vacibliyinə toxunublar.

E.CƏFƏRLİ

Vətən müharibəsinin 24-cü günü 20 oktyabr 2020-ci il

• Zəngilan şəhəri və rayonun 6 kəndi, Füzuli, Cəbrayıl, Xocavənd rayonlarının 18 kəndi işğaldan azad olunub. Prezident İlham Əliyev bununla bağlı xalqa müraciət edib.

• İşğaldan azad olunmuş Zəngilan şəhərində Azərbaycanın Dövlət Bayrağı ucaldılıb.

• Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva Füzuli, Cəbrayıl, Xocavənd, Zəngilan rayonlarının bir sıra kəndlərinin və Zəngilan şəhərinin işğaldan azad olunması ilə bağlı rəsmi instaqram səhifəsində paylaşım edib.

• Cəbhənin müxtəlif istiqamətlərdə düşmənin canlı qüvvəsi, 2 ədəd T-72 tankı, 4 ədəd BM-21 "Qrad" YARS qurğusu, 1 ədəd D-30 haubitsa topu və 5 ədəd avtomobil texnikası məhv edilib. Ordumuzun artilleriya zərbələri nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələrinin 1-ci motoatıcı alayının müdafiə sahəsində düşmənin bölmələrinin şəxsi heyəti arasında çoxlu sayda ölən və yaralanan olub. Alayın 1-ci motoatıcı taburunun şəxsi heyəti və döyüş texnikası tamamilə sıradan çıxarılıb, 2-ci motoatıcı alayın bir bölməsi döyüş mövqelərini tərk edərək geri çəkilib.

Füzuli rayonu istiqamətində əks-hücuma keçən düşmənin bölmələrindən birinin 30 nəfər şəxsi heyəti Azərbaycan Ordusunun atəşi nəticəsində darmadağın edilib. Bu barədə Müdafiə Nazirliyi məlumat yayıb.

• Müdafiə Nazirliyi Azərbaycan Ordusunun artilleriya bölmələrinin Ermənistan silahlı qüvvələrinin atəş nöqtələrinə zərbələr endirməsi ilə bağlı videogörüntülər təqdim edib.

• Gəncə istiqamətində Ermənistan silahlı qüvvələrinə məxsus pilotsuz uçuş aparatı Hava Hücümündən Müdafiə bölmələrimiz tərəfindən məhv edilib.

• Müdafiə Nazirliyi məlumat verib ki, cəbhənin Ağdərə-Ağdam, Füzuli-Hadrut-Cəbrayıl və Qubadlı-Zəngilan istiqamətlərində itirdiyi mövqeləri bərpa etməyə cəhd

edən düşməne qarşı uğurlu əməliyyatlar aparılıb. Ümumilikdə düşmənin xeyli sayda canlı qüvvəsi, döyüş və avtomobil texnikası, artilleriya və zenit-raket qurğuları, silah və döyüş sursatları, əməliyyat-taktiki və ballistik raket qurğuları, yaylım atəşli, radioelektron mübarizə və tank əleyhinə vasitələri, o cümlədən S-300 tipli zenit-raket kompleksləri məhv edilib. Xeyli sayda silah-sursat, tank və artilleriya qurğuları ələ keçirilib.

• Ermənistan silahlı qüvvələrinə məxsus növbəti PUA Hava Hücümündən Müdafiə bölmələrimiz tərəfindən Goranboy rayonunun Tapqaraqoyunlu kəndi üzərində vurulub.

• Qubadlı istiqamətində gedən döyüşlərdə Azərbaycan Ordusunun artilleriya atəşləri nəticəsində Ermənistan silahlı qüvvələri

nin bölmələrinin məhv edilməsinin videogörüntüsü yayımlanıb.

• Ermənistan silahlı qüvvələrinin yaşayış məntəqələrini ağır artilleriya qurğularından və raket sistemlərindən atəşə tutması nəticəsində sentyabrın 27-dən oktyabrın 20-si saat 12:00-dək 61 mülki şəxs həlak olub, 291 nəfər xəsarət alıb, 1941 ev, 90 çoxmənzilli yaşayış binası və 382 mülki obyekt yararsız vəziyyətə düşüb. Bu barədə Baş Prokurorluq məlumat yayıb.

• Düşmənin növbəti xain hücumu nəticəsində Tərtər rayonunda iki nəfər mülki şəxs həlak olub, bir nəfər yaralanıb.

• Dövlət Sərhəd Xidmətinə üzərində "İLHAMLA İRƏLİ!" və "XUDAFƏRİN BİZİMDİR!" sözləri yazılan BTR-70M tipli zirehli nəqliyyat vasitəsi hədiyyə edilib.

İlham Əliyev
@azpresident

Rəşadətli Azərbaycan Ordusu tərəfindən Füzuli rayonunun Dördçinar, Kürdlər, Yuxarı Əbdürrəhmanlı, Qarğabazar, Aşağı Veysəlli, Yuxarı Aybasanlı, Cəbrayıl rayonunun Safarşa, Həsənqaydı, Fuğanlı, İmambaği, Daş Veysəlli, Ağtəpə, Yarəhmədli,

Translate Tweet

4:01 PM · Oct 20, 2020 · Twitter Web App

İlham Əliyev
@azpresident

Xocavənd rayonunun Ağcakənd, Mülküdərə, Daşbaşı, Günəşli, Çınarlı, Zəngilan rayonunun Havalı, Zərnəli, Məmmədbəyli, Həkəri, Şərifan, Muğanlı kəndləri və Zəngilan şəhəri işğaldan azad edilib. Eşq olsun Azərbaycan xalqına! Qarabağ Azərbaycandır!

Translate Tweet

4:01 PM · Oct 20, 2020 · Twitter Web App

Bərabər məsafəli və suveren şərtlərlə...

Münasibətlərdə qırmızı xətt: Strateji müttəfiqliyin fonunda ideoloji tabeçilik qəbul edilməzdir

Geosiyasi proseslərin sürətlə dəyişdiyi, regional münasibətlərin yeni risklər yaratdığı, böyük güclərin öz maraqlarını müxtəlif vasitələrlə irəli sürdüyü bir şəraitdə milli təhlükəsizliyin əsas təminatlarından biri müstəqil qərarvermə qabiliyyətidir. Azərbaycan da hər zaman xarici siyasətini milli maraqlar, suverenlik və pragmatik əməkdaşlıq prinsipləri üzərində qurur. Bu baxımdan Türkiyə ilə münasibətlər xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Ortaq tarix, dil, mədəniyyət, strateji tərəfdaşlıq və hərbi-siyasi əməkdaşlıq iki ölkəni birləşdirən mühüm amillərdir. Azərbaycan-Türkiyə münasibətləri regionda qüvvələr nisbətində, təhlükəsizlik mühitinə və iqtisadi əlaqələrin inkişafına ciddi təsir göstərir.

Lakin münasibət-

Müttəfiqlik emosiyalarla deyil, milli maraqların uzlaşdırılması ilə ölçülür

Müasir dövlətlər arası münasibətlərdə tarixi bağlılıq nə qədər dərin olsa da, hər bir ölkənin öz təhlükəsizlik prioritetlərini müəyyənləşdirmək hüququ dəyişməz qalır. Ankarla ilə Bakı arasında əməkdaşlığın gələcək perspektivləri də məhz bu prinsipin qorunmasından asılıdır. İki ölkənin bir çox məsələdə üst-üstə düşən maraqları olsa da, onların coğrafi mövqeləri, regional məsuliyyətləri və xarici siyasət gündəlikləri tamamilə eyni deyil. Türkiyə geniş Yaxın Şərq məkanında, Aralıq dənizində, Şimali Afrikada və digər istiqamətlərdə öz təsir imkanlarını artırmağa çalışır. Azərbaycan isə Cənubi Qafqazda dayanıqlı sülhün təmin olunması, ərazi bütövlüyünün qorunması, nəqliyyat bağlantılarının genişləndirilməsi və beynəlxalq tərəfdaşlarla balanslı münasibətlərin inkişaf etdirilməsi kimi prioritetlərə malikdir.

Bu fərqlər müttəfiqlik üçün problem deyil. Problem həmin fərqlərin nəzərə alınmaması və bir tərəfin strateji

lərin möhkəmliyi tərəflərin bütün məsələlərdə eyni mövqedən çıxış etməsini və ya birinin digərinin xarici siyasət prioritetlərini avtomatik qəbul etməsini tələb etmir. Əksinə, həqiqi müttəfiqlik qarşılıqlı etimadla, yanaşma, milli maraqların müstəqil müəyyənləşdirilməsini, fərqli yanaşmaların açıq müzakirəsini və tərəflərin suveren qərarlarına hörməti nəzərdə tutur. Türkiyənin Yaxın Şərq və Şimali Afrikada həyata keçirdiyi siyasət, müxtəlif konfrantasiyalarda tərəf olaraq iştirakı və regional ambisiyaları Ankarla üçün müəyyən strateji imkanlar yaratrsa da, həmin siyasətin bütün nəticələrini Azərbaycan üçün də məqbul hesab etmək olmaz. Hər bir coğrafiyanın özünə-məxsus siyasi reallıqları, riskləri və maraq toqquşmaları var.

seçimlərinin digər tərəf üçün də məcburi siyasi xətt kimi təqdim edilməsidir. Azərbaycan Türkiyənin maraqlarını anlayaraq ona dəstək verə bilər, lakin bu dəstək hər konkret vəziyyətdə milli maraqların qiymətləndirilməsindən keçməlidir. Eyni yanaşma Ankaranın Azərbaycana münasibətində də əsas götürülməlidir. Müttəfiqlər arasında etimadın göstəricisi fikir ayrılıqlarının olmaması deyil, onların qarşılıqlı hörmət çərçivəsində həll edilməsidir. Xüsusilə xarici siyasətdə qərarlar yalnız siyasi bəyanatların yaratdığı emosional atmosferə əsaslanmamalıdır. Hər hansı addımın Azərbaycan iqtisadiyyatına, təhlükəsizlik mühitinə, beynəlxalq əlaqələrinə və regional mövqelərinə mümkün təsirləri əvvəlcədən hesablanmalıdır. Bakı öz mövqeyini formalaşdırarkən və irəli sürərkən özünün maraqlarının əsas götürüldüyü və bu da mütləq zərurətdir. Çünki milli maraqlara söykənən münasibət dəyişən siyasi şəraitdə davamlı olur, müvəqqəti geosiyasi hesablamalardan asılılığı azaldır.

münasibətlərə qoşulmaq, tərəflər arasında seçim etmək və ya müəyyən geosiyasi qarşılıqların iştirakçısına çevrilmək ölkəmizin siyasi xətti ilə üst-üstə düşmür - konkret münasibətlərin yaratdığı diplomatik "duman", iqtisadi anlaşmazlıqlar və təhlükəsizlik riskləri Azərbaycanın öz strateji gündəliyinə mənfi təsir göstərə bilər.

Cənubi Qafqazın geosiyasi həssaslığı bu məsələdə daha ciddi yanaşmağı tələb edir. Azərbaycan Ermənistanla münasibətlərin normalaşdırılması, sülhün möhkəmləndirilməsi, regional kommunikasiyaların açılması və qonşu dövlətlərlə əməkdaşlığın genişləndirilməsi istiqamətində hərəkət edərkən müxtəlif güc mərkəzlərinin rəqabətini də nəzərə almalıdır. Türkiyə ilə koordinasiya bu proseslərdə mühüm üstünlükdür, lakin Azərbaycanın regional gündəliyi yalnız başqa paytaxtların prioritetlərinə uyğunlaşmamalıdır - Bakı öz coğrafiyasının xüsusiyyətlərini, qarşılaşdığı təhdidləri və əldə etdiyi imkanları müstəqil qiymətləndirir.

etmir. Əksinə, açıq dialoq və qarşılıqlı hesabathlıq asanlaşdırıcıların böyüməsinin qarşısını alır.

Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələri yalnız Türkiyə istiqaməti ilə məhdudlaşmır. Ölkəmizin Avropa dövlətləri, ABŞ, Mərkəzi Asiya ölkələri, ərəb dünyası və digər tərəfdaşlarla münasibətləri özünəməxsus iqtisadi və siyasi əhəmiyyət daşıyır. Bu əlaqələrin hər biri Azərbaycanın suveren inkişafına, investisiya imkanlarına, enerji ixracına, tranzit potensialına və beynəlxalq mövqeyinə töhfə verə bilər. Bakı həmin münasibətləri inkişaf etdirərkən üçüncü ölkələrlə əməkdaşlığını başqa bir müttəfiqin siyasi gözləntilərinə qurban verməyəcək. Eyni zamanda, Azərbaycan öz ərazisinin və imkanlarının digər dövlətlərin regional rəqabətində alətə çevrilməsinə də yol verməyəcək. Bərabərhüquqlu münasibətlərin qorunması tək Türkiyə ilə deyil, başqa dövlətlərlə də strateji bağların daha da güclənməsinə yol açır. Azərbaycanın xarici siyasətində əsas meyar dəyişməzdir. Biz hər kəslə, bütün dövlətlərlə əs sız əməkdaşlığın tərəfdarıyıq. Amma qərarlar Bakının milli maraqları əsasında verilib, verilir və veriləcək - Suverenliyin mahiyyəti də məhz budur...

P.İSMAYILOV

Azərbaycan müstəqilliyini qoruyan, inkişaf etdirən bir dövlətdir

Bakı heç bir ölkənin "Neo-Osmanizm" xəyallarının Qafqazdakı forpostu ola bilməz

SSRİ-nin dağılmasından sonra müstəqillik qazanan postsovet ölkələri qarşısında mürəkkəb siyasi və iqtisadi vəziyyətlər dayanır. İqtisadi əlaqələrin qırılması, istehsalın zəifləməsi, maliyyə çatışmazlığı və yeni təhlükəsizlik sisteminin olmaması gənc dövlətləri çətin seçim qarşısında qoymuşdu. Belə şəraitdə bəzi ölkələr problemlərini həll etmək üçün böyük güclərin siyasi himayəsinə sığınmağa, onların maraqlarına uyğun xarici siyasət yürütməyə, bir sözlə "vassallığı" qəbul etməyə üstünlük verirdilər. Azərbaycan isə müstəqilliyin ilk illərində həm iqtisadi böhranla, həm siyasi qeyri-sabitliklə, həm də Ermənistanın hərbi təcavüzü və ərazilərini işğal ilə üzləşmişdi. Beynəlxalq müstəvidə ölkəmizə qarşı təzyiqlərin mövcudluğu da vəziyyəti daha da mürəkkəbləşdirdi.

Lakin Azərbaycanın fərqi ondan ibarət oldu ki, dövlətçilik strategiyasını ayn-ayn güc mərkəzləri-

Azərbaycanın müstəqillik tarixində keçdiyi yol göstərir ki, siyasi suverenliyin qorunması yalnız dövlət müstəqilliyinin əl edilməsi ilə bitmir. Onu real məzmunə çevirmək üçün iqtisadi güc, diplomatik iradə və etibarlı müdafiə sistemi formalaşdırılmalıdır. Təxminən otuz il ərzində ölkəmiz məhz bu istiqamətlər üzrə ardıcıl strategiya həyata keçirib. Əvvəlcə iqtisadi tənəzzülüün qarşısını alınması, maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi və milli iqtisadiyyatın inkişafı üçün zəruri baza yaradıldı. Neft strategiyası, xarici investisiyaların cəlb edilməsi, enerji ixrac marşrutlarının şəxələndirilməsi Azərbaycanın iqtisadi imkanlarını genişləndirməklə yanaşı, xarici siyasətdə manevr imkanlarını da artırdı.

İqtisadi müstəqilliyin möhkəmlənməsi diplomatik fəaliyyətin daha geniş miqyasda qurulmasına şərait yaratdı. Azərbaycan müxtəlif siyasi mərkəzlərlə qarşılıqlı fəayd və suverenliyə hörmət prinsipləri əsasında quran siyasət yürüdü.

Bu yanaşma ölkəmizin beynəlxalq təşkilatlardakı fəaliyyəti zamanı da özünü göstərib. Qoşulmama Hərəkatına sədrlik etdiyimiz dövrdə Azərbaycan dövlətlərin suveren bərabərliyi, daxili işlərinə qarışmamaq və beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi kimi prinsipləri

Vurğulandığı kimi, Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas xüsusiyyətlərindən biri beynəlxalq münasibətlərdə müstəqil mövqeyini qorumaqla müxtəlif tərəflərlə dialoq imkanlarını açıq saxlamasıdır. Müasir dünyada dövlətlərin siyasi və iqtisadi maraqları tez-tez toqquşur, beynəlxalq münasibətlər sistemi isə rəqabət və qarşılıqlı maraqların təsiri altında dəyişir. Belə şəraitdə hər hansı bir güc mərkəzinin mövqeyini avtomatik şəkildə qəbul etmək dövlətin öz qərarvermə imkanlarını məhdudlaşdırır. Azərbaycan isə əməkdaşlığı siyasi asılılıqla cəmləndirməyən, tərəfdaşlıq münasibətlərini qarşılıqlı fayda və suverenliyə hörmət prinsipləri əsasında quran siyasət yürüdü.

Xüsusilə Türkiyə ilə münasibətlər bu kontekstdə düzgün qiymətləndirilməlidir. Azərbaycan və Türkiyəni tarixi, mədəni, dil və milli maraqlar baxımından sıx bağlar birləşdirir. Şuşa Bəyannaməsi ilə müttəfiqlik münasibətlərinin rəsmiləşdirilməsi iki ölkə arasında siyasi və təhlükəsizlik əməkdaşlığının daha yüksək səviyyəyə qaldrılıb. Bununla belə, müttəfiqlik dövlət suverenliyinin məhdudlaşdırılması demək deyil. Azərbaycanla Türkiyə arasındakı münasibətlərin möhkəmliyi də məhz qarşılıqlı hörmətə, bərabərhüquqlu tərəfdaşlığa və ortaq maraq-

nin iradəsinə tabe etməmədi. Ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi siyasi kurs ölkəmizin milli maraqlarını əsas götürərək müstəqil qərarlar verməsinin, xarici tərəfdaşlarla münasibətləri qarşılıqlı fayda prinsipi əsasında qurmasının təməlini yaratdı. Bakı-Tbilisi-Ceyhan ixrac neft boru kəmərinin marşrutunun müəyyənləşdirilməsi bu baxımdan mühüm nümunədir. Xəzər enerji ehtiyatlarının dünya bazarlarına hansı istiqamətlə çatdırılması məsələsi yalnız iqtisadi layihə deyil, həm də geosiyasi seçim idi. Azərbaycan öz mövqeyini qoruyaraq enerji siyasətinin milli suverenliyə xidmət etməsinə nail oldu. Bu qərar göstərdi ki, ölkəmiz iqtisadi imkanlarını genişləndirməklə yanaşı, siyasi iradəsini də qorumaq əzminindədir. Sonrakı onilliklərdə məhz bu strateji yanaşma Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi mövqeyinin möhkəmlənməsində mühüm rol oynadı.

qarşılıqlı maraqlara əsaslanan əməkdaşlıq modelini seçdi. Bu yanaşma ölkəmizə həm regional, həm də beynəlxalq platformalarda fəal iştirak etmək, tərəfdaşlar ilə münasibətlərini milli maraqlar əsasında inkişaf etdirmək imkanını

verdi. Paralel olaraq, müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi dövlət siyasətinin əsas prioritetlərindən birinə çevrildi. Güclü iqtisadiyyat və ardıcıl diplomatik fəaliyyətlə yanaşı, müasir ordu quruculuğu da Azərbaycanın suverenliyinin təmin olunmasında həlledici amil oldu.

2020-ci ildə Vətən müharibəsində qazanın Zəfər, 2023-cü ildə suverenliyin ölkənin bütün ərazisində bərpa olunması bu strategiyanın nəticələrini nümayiş etdirdi. Azərbaycan sübut etdi ki, milli maraqlarına əsaslanan uzunmüddətli siyasət iqtisadi inkişafı, beynəlxalq nüfuzu və hərbi qüdrəti vahid məqsəd ətrafında birləşdirə bilər. Bu gün ölkəmizin müstəqil siyasi xətti məhz həmin üç dayağın qarşılıqlı tamamlanması üzərində dayanır.

Diplomatiyanın mərkəzində milli maraqlar və ədalət dayanır

ön plana çıxarırdı. Pandemiya dövründə ölkəmizin müxtəlif dövlətlərə göstərdiyi dəstək, vaksinlərə çıxış imkanlarının genişləndirilməsi ilə bağlı beynəlxalq təşəbbüsləri və BMT platformasındakı fəaliyyəti bu siyasətin mühüm nümunələri idi. Azərbaycan yalnız xarici tərəfdaşlarının deyil, qlobal miqyasda ehtiyacı olan ölkələrin problemlərində də diqqətə çatdırılmasına çalışır. Bu, xarici siyasətin sırf ikitərəfli münasibətlər çərçivəsində deyil, daha geniş beynəlxalq məsuliyyət anlayışı əsasında qurulduğunu göstərir. Azərbaycanın müstəqil diplomatiyası heç bir dövlətlə münasibətləri qarşılıqlı fayda və suverenliyə hörmət prinsipləri əsasında quran siyasət yürüdü.

Bu yanaşma ölkəmizin beynəlxalq təşkilatlardakı fəaliyyəti zamanı da özünü göstərib. Qoşulmama Hərəkatına sədrlik etdiyimiz dövrdə Azərbaycan dövlətlərin suveren bərabərliyi, daxili işlərinə qarışmamaq və beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi kimi prinsipləri

Azərbaycanın yolu dönməz, iradəsi sarsılmazdır...

lara əsaslanır. İki ölkənin yaxınlığı birinin digərinin qərarlarını əvəz etməsi deyil, hər birinin müstəqil dövlət kimi öz məsuliyyətini daşması üzərində qurulub. Buna görə də Azərbaycanı hər hansı xarici gücün regional planlarının icraçısı və ya forpostu kimi təqdim etmək ölkəmizin keçdiyi tarixi yolu və bugünkü siyasi reallıqları nəzərə almamaqdır. Azərbaycanın xarici siyasəti nə Türkiyənin, nə də başqa bir güc mərkəzinin geosiyasi layihəsinə avtomatik şəkildə bağlanıb. Bakı müxtəlif tərəfdaşlarla əməkdaşlıq edir, lakin yekun qərarlarını öz milli maraqları əsasında verir. Bu, müttəfiqlərə qarşı mövqe deyil, müstəqil dövlətçiliyin təbii prinsipi-dır. Bakı heç bir ölkənin "Neo-Osmanizm" xəyallarının Qafqazdakı forpostu ola bilməz.

Azərbaycanın əsas məqsədi gücünə, siyasi iradəsinə və beynəlxalq tərəfdaşlıq imkanlarına əsaslanaraq inkişafını davam etdirməkdir. Müstəqilliyin həqiqi məzmunu da məhz budur: dostluq və müttəfiqlik münasibətlərini qorumaq, əməkdaşlıq imkanlarından yararlanmaq, lakin dövlətin özünə aid qərarları yalnız öz milli maraqlarına uyğun qəbul etmək. Azərbaycanın yolu dönməz, iradəsi sarsılmazdır.

P.İSMAYILOV

Bərabərhüquqlu tərəfdaşlıq modeli...

Yaxın tariximizin hər bir məqamında Azərbaycan-Türkiyə münasibətlərində siyasi yaxınlıq və qarşılıqlı dəstək mühüm yer tutur. Bununla belə, tərəfdaşlığın davamlılığı münasibətlərin hansı prinsiplərlə idarə olunmasından da asılıdır. Münasibətlərdə qırmızı xətt aydındır: Strateji müttəfiqlik gözlədir, amma ideoloji tabeçilik və "böyük qardaş" diktəsi qəbul edilməzdir.

Dövlətlərarası əlaqələrdə "böyük qardaş" və "kiçik qardaş" təsəvvürləri rəsmi qərarların qəbulunda hüquqi və siyasi meyarları əvəz edə bilməz. Beynəlxalq münasibətlərdə dövlətlərin ölçüsü, iqtisadi imkanları və hərbi gücü fərqlənə bilər, lakin suverenlik baxımından onların hər birinin öz milli maraqlarını müəyyənləşdirmək hüququ var. Azərbaycan üçün də Türkiyə ilə əməkdaşlığın əsasını məhz bərabərhüquqlu tərəfdaşlıq təşkil edir. Qarşı tərəfin bunu hansı anlamda qəbul etmək istəyindən asılı olmayaraq bu beklədir. İkitərəfli münasibətlərdə fərqli sferalar üzərindən koordinasiya gücləndirilsə də, hər dövlət özünün milli və müzakirəedilməz maraqları, mövqeləri ilə hərəkət edir. Strateji müttəfiqlik qarşılıqlı öhdəlikləri nəzərdə tutur, lakin tərəflərdən birinin bütün məsələlərdə digərinin mövqeyini təkrarlamasını tələb

Türkiyədə maliyyə böhranı zamanı...

Köməyə Azərbaycan çatıb

Azərbaycan regionda ən çox sərmayəni Türkiyə iqtisadiyyatına yatırıb ki, bu da qardaş ölkədə iqtisadi potensialı və sosial imkanları yaxşılaşdırıb. Təkcə Dövlət Neft Şirkətinin (SOCAR) Türkiyədəki ümumi investisiyalarının həcmi 18 milyard ABŞ dollarından çox səviyyəyə çatıb. Bu investisiyaların ən mühüm komponentlərindən biri İzmirin Əliğa bəlgəsində yerləşən və 6,3 milyard ABŞ dolları dəyərində olan “STAR” Neft Emalı Zavodudur. 2018-ci ildən fəaliyyət göstərən “STAR” zavodu hər il 10 milyon ton xam neft emal etmək gücündədir və Türkiyənin enerji təhlükəsizliyinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Bununla yanaşı, SOCAR-ın iştirakı ilə fəaliyyət göstərən “Petkim” neft-kimya kompleksi və TANAP layihəsi vasitəsilə təbii qaz nəqli enerji sahəsində tərəfdaşlığın genişliyini əks etdirir.

Yəni, Azərbaycan öz resurslarını Türkiyəyə yönəltməklə bu ölkənin iqtisadi-sosial inkişafının təmin edilməsində böyük rol oynayır. Bu vəsaitlər Türkiyədə maliyyə sektorunda müəyyən qədər sabitləşdirici rol oynamaqla, ləibəl yüksələn inflyasiyanın sönümünə də təsir edir.

Son illər Türkiyə milli valyutasının qeyri-sabitliyi və tədrii balansında problemlərin kəskinləşdiyi dövrlərdə dəfələrlə maliyyə dəstəyi üçün Qətəre üz tutub. Rəsmi Doha cüzi maliyyə ayrımalarını təmin edib. Eləcə də beynəlxalq investorlar ölkədən kapitallarını çıxardığı vaxtda Azərbaycan bu boşluğu doldurub. Ərəb şirkətləri və holdinqləri Türkiyəyə Azərbaycan

qədər maliyyə dəstəyi göstərməyib. Azərbaycan isə belə bir vəziyyətdə öz resurslarını başqa istiqamətə yox, Türkiyə iqtisadiyyatına yönəldib ki, Ankara hökuməti maliyyə sıxıntıları yaşamasın. Dövlət Neft Fondu bir neçə dəfə Türkiyənin Maliyyə Nazirliyinə irihəcmli vəsaitin ayrılmasını təmin edib ki, nəticədə Türkiyə iqtisadiyyatında gərginləşən maliyyə sıxıntıları aradan qalxıb. Eləcə də Dövlət Neft Fondu Türkiyədə inflyasiya 80 faizi ötəndə Türkiyə Mərkəzi Bankına 1 milyard dollar yerləşdirib ki, ölkənin maliyyə sabitliyi pozulmasın.

Beləliklə, Türkiyənin maliyyə çətinliklərinin müəyyən hissəsinin dost dövlətin resursları hesabına kompensasiya edildiyi bir model formalaşıb.

Bu dinamika 2026-cı ilin birinci yarısında da davam edib, Azərbaycan Türkiyəyə 603,7 milyon dollar birbaşa investisiya qoyub. Bu, 2025-ci ilin eyni dövrü ilə müqayisədə 3,4 dəfə çoxdur. Ölkəmizin ümumi xarici sərmayələrinin 12,5 faizi məhz qardaş ölkəyə yönəldilib və Türkiyə Azərbaycanın ən çox kapital yatırdığı 2-ci ölkə olub.

Göründüyü kimi Türkiyəyə milyardlar yatırılan Azərbaycan qardaşlığın iqtisadiyyatını qurur. Ancaq Türkiyənin siyasi elitasının bəzi təmsilçiləri bu yaxşılıqı unudur, Azərbaycanın sərmayə və maliyyə dəstəklərini görməzdən gəlirlər. Əgər həmin sərmayələrin 10 faizi dövlət büdcəsinə yönəlsəydi, bu 4 milyard manatdan çox olmaqla, pensiya, maaş və təqaüdlərin ən azı 50 faiz artırılmasına imkan verərdi. Yəni, Azərbaycan öz maliyyə ehtiyatlarını Türkiyə hökumətinin ehtiyaclarına sərf etməklə özünün bəzi planlarını təxirə salır. Ona görə də bu dəstəyi unutmaq ən azı məsuliyyətsizlik, nankorluq olardı.

Türkan

AK Partidə “sarılıq” sindromu

Rənglər həyatın harmoniyasıdır. Rəngsiz və ya berrəng həyat yekşənəq olduğu qədər cansıxıcıdır. Göyün üzü mavi olanda insana xoş əhval ruhiyyə bəxş edir. Maviyə boz qatılanda ürək sıxılır. Qırmızı mübarizə simvoludur. Qırmızıya qara qatılarda insanın qanı da qaralır. Yaşıl təmkinliyi, sakitliyi, həyatı simvolizə edir. Yaşıl sarı qatılarda...

Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən az sonra həyatında rənglərin harmoniyası qarışmışdı. Səmasının mavisinə boz duman qatılmışdı, mübarizəsinin qırmızısına qara qüvvələr müdaxilə etmişdi, yaşılına isə təzə-təzə sarı rəng qatılırdı. Üstündən illər keçdi. Bu illər bizim həyatımızın illəri idi və səmamızı təmizləyəndə qədər, mübarizəmizi qətiləşdirəndə qədər çox imtahan keçdik. Nəhayət bu günümüze gəldik çıxdıq. Qələbə, Zəfər qazanan bir dövlətə çevrildik. Səmamız mavi rənginə qovuşdu, mübarizəmiz nəticə verdi...

Artıq həyat dəyişib. Tək bizdə yox, bütün dünyada dəyişib. Azərbaycan üçün də yeniliklər çoxdur - ərazi bütövlüyümüz, suverenliyimiz bərpa olunub. Bakı bütün dünya üçün yeni bir dünya yaratmaq uğrunda mübarizə aparır. Kiçik bir ərazidə - Cənubi Qafqazda bütün dünya üçün nümunə olacaq hadisələr baş verir. Yüz ilin düşmənləri masa arxasında gələcək haqqında danışıq. Yüz ilin düşmənləri Zəngəzur Dəhlizindən birgə istifadə üçün təkliflər hazırlayır. Yüz ilin rəqibləri Bakının şortləri ilə razılaşırlar...

Bakı isə öz növbəsində hər zaman beynəlxalq hüququ, dostluğu, qardaşlığı ön planda tutur. Bunu sayısız misallarla sübut edə bilirik. Vaxtilə Türkiyənin daxi-

lində siyasi qarşıdurmalar yaranan zaman, Türkiyənin səması “sarılan” zaman Bakı həm mə-nəvi, həm də siyasi dəstəyini Ankaradan əsirgəməmişdi. Həmin vaxt Türkiyəyə qarşı ideoloji savaş açılmışdı. Biz bu savaşda Konstitusion dövlətin yanında səf tutmuşduq və birmənalı mövqə ortaya qoymuşduq. Daha “əl üstə kimin əli” prinsipinə uyub qardaş ölkənin küreyinə bir şapalaq da biz vurmaq istəməmişdik. Mövqeyimiz də bir idi, dəstəyimiz də bir idi... Bizim hər zaman sözüümüz imzamız olub...

Azərbaycan hüquqi dövlətdir və hüquqla idarə edilir. Ölkədə hüququn aliliyi təmin olunur. Ali hakimiyyət xalqın iradəsini, dövlətin təhlükəsizliyini ön planda saxlayır. Azərbaycan bugünkü qarışıq dünyada sabitlik adasıdır. Ölkəmizdə dini, siyasi qarşıdurmalar yoxdur. Azərbaycanda hər kəs sərbəst yaşamaq hüququndan ən ali dərəcədə istifadə edir. Amma bu hansısa bir dövlətin - həтта ən yaxınımız olmasına baxmayaraq özündə öl-kəmizin daxili işlərinə qarşımaq kimi bir hiss oyandırmamalıdır və oyandıra da bilməz. “Sarı” xislətini ortaya qoyanlar sarılığın nə qədər ağır bir xəstəlik ol-

masından deyəsən xəbərsizdirlər. Bu xəstəlik həmin orqanizmə tez yayılır - bütövlükdə insan sarılır. Sarılıq insanı qəflətə yuvarlayır və keçmişini xatırlamasına “mane olur”.

Azərbaycan özünün inkişaf prioritetlərini heç bir zaman şəxsi monada formalaşdırmayıb. Lap keçmişə getməyə, elə yaxın tariximizə baxaq: hətta ən çətin anlarımızda belə - 1994-cü ildə belə biz Qərbi dünyası ilə neft sazişi imzalayan zaman yolumuzu dostlarımızın, qardaşlarımızın yolu ilə uzlaşdırdıq. ...

Təəssüfləndirici haldır ki, Türkiyənin iqtidar partiyası olan AK Partidə də “sarılıq” sindromu hökm sürməkdədir. Əks halda partiyanın üzvü olan, dövlətin ən üst vəzifələrindən birində təmsil olunan Oktay Saral Azərbaycanın daxili işlərinə qarışmazdı.

Bəli, sarı rəng şən rəng sayılır... O, xoş hisslər yaradır... Amma başqa rənglərlə qarışdırıldıqda əks emosiyalar yaradır... Məsələn, yaşıl çalın sarı yalamı, paxıllığı simvolizə edir... Sarılın, ağarın, bozarin... Amma sarıyla yaşılı qarışdırmayın!.

P. İSMAYILOV

2027-2030-cu illər üzrə Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsi açıqlanıb

Maliyyə Nazirliyi (MN) 2027-2030-cu illəri əhatə edən Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsi (OMXC) sənədini ictimaiyyətə açıqlayıb. Sənəd dövlət başçısının 2018-ci il 24 avqust tarixli 235 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Ortamüddətli xərclər çərçivəsinin hazırlan-

ması Qaydası”na uyğun olaraq hazırlanıb. OMXC özündə büdcə siyasətinin əsas istiqamət və hədəflərini, makro-fiskal çərçivəni, fiskal risklərin təhlili və mitiqasiya tədbirlərini, Milli Xərc Prioritetlərini, Ortamüddətli Resurs Zərfini, həmçinin icmal və dövlət büdcələrinin

gəlir və xərclərinin proqnozlarını əhatə edir. Eyni zamanda, sənəddə program və nəticə əsaslı büdcə mexanizminə keçid islahatlarına cəlb olunan sektorlarda büdcədən ayrılan vəsaitlərin proqramlar üzrə bölgüsü barədə məlumatlar əks olunub.

Ortamüddətli Xərclər Çərçivəsindən aydın olur ki, beynəlxalq təşkilatların Azərbaycan üzrə ortamüddətli artım proqnozları nəqib sənədlərə əsaslanır. Belə ki, proqnozlara görə, ümumi xüsusiyyətli iqtisadi artımın neft-qaz sektorundan tədricən qeyri-neft sektoruna keçmə-

si fonunda övvəlki dövrlərlə müqayisədə daha mülayim tempiərdə formalaşacağı gözlənilir. Xüsusilə, xam neft hasilatının struktur xarakterli azalması beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən də ümumi iqtisadi artımı məhdudlaşdıran əsas amillərdən biri kimi qiymətləndirilir.

Ortamüddətli dövr üçün makroiqtisadi proqnozlar

İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən cari ildə təqdim olunan son proqnozlara əsasən, 2027-ci ilin sonuna ÜDM-in həcmi 141 milyard manat, o cümlədən qeyri-neft-qaz ÜDM-in həcmi 109,1 milyard manat təşkil edəcəyi gözlənilir. 2030-cu ildə isə ÜDM-in 169,1 milyard manata qədər, o cümlədən qeyri-neft-qaz ÜDM-nin həcmi 138,6 milyard manata qədər artacağı proqnozlaşdırılır. Ortamüddətli dövrdə ÜDM-in real artım tempinin orta illik 3,3 faiz, qeyri-neft-qaz ÜDM-nin isə 4,4 faiz olacağı fərz edilir. 2030-cu ildə ÜDM-in tərkibində qeyri-neft-qaz sektorunun payının artaraq 82 faizə çatacağı proqnozlaşdırılır.

Baza ssenaridə neftin bir barelinin orta illik ixrac qiyməti 2027-ci il üçün 65 dollar və 2028-2030-cu illər üçün də eyni qalacağı fərz edilir. Bununla yanaşı, 2029-cu ildən etibarən “Abşeron” yatağının tam gücü ilə istismarı

hesabına hasilatın artması və bunun da sektorun ümumi inkişafına müsbət töhfə verməsi gözlənilir.

2027-ci ildə əsas kapitala olan investisiyalarda 2,4 faiz, ortamüddətli dövrdə isə orta illik 2,2 faiz artım olacağı proqnozlaşdırılır. Neft-qaz sektoruna yönəldilən kapital qoyuluşlarında 2027-2028-ci illərdə artım ehtimal edilir. Əsas kapitala investisiyalar üzrə əsas təşkilatlardan alınmış investisiya proqnozları, dövlət büdcəsinin əsaslı xərcləri üzrə proqnozlar, o cümlədən işğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılan irimiqyaslı quruculuq işləri ilə əlaqədar investisiyalar, strategiya çərçivəsində qeyri-neft-qaz sektoruna cəlb olunacaq birbaşa xarici investisiyaların illik 10-15 faiz artması hədəfi, dövlət investisiyalarının iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsi, bank-maliyyə sektorunun maliyyə vasitəçiliyi funksiyasının gücləndirilməsi və infrastruktur layi-

hələrində dövlət-özəl tərəfdaşlığının genişləndirilməsi nəzərə alınıb.

İqtisadiyyat Nazirliyi tərəfindən cari ilin ötən dövrü ərzində faktiki inflyasiya səviyyəsi, dünya üzrə əmtəə, o cümlədən ərzaq qiymətlərinin nisbətən aşağı düşməsi və bunun idxal qiymətlərinə təsiri, nominal effektiv məzənnə indeksinin dinamikası və məzənnənin sabit qalması fərziyyələri, tənzimlənən mal və xidmətlərin tariflərinin dəyişməsinin təsirləri nəzərə alınaraq baza ssenaridə cari il üzrə 5,7 faiz proqnozlaşdırılan orta illik inflyasiya tədricən azalaraq 2030-cu ildə 4,3 faiz olacağı gözlənilir. Proqnozlara əsasən ortamüddətli dövrdə əhəlinin gəlirlərinin artaraq 2030-cu ildə 137 milyard manata, xərclərinin isə 134,1 milyard manata qədər yüksəlməsi gözlənilir.

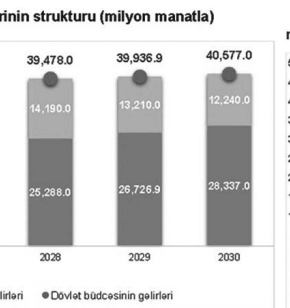
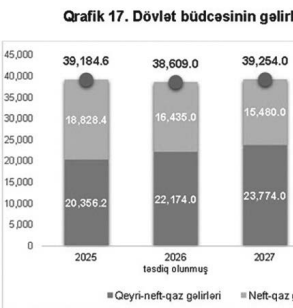
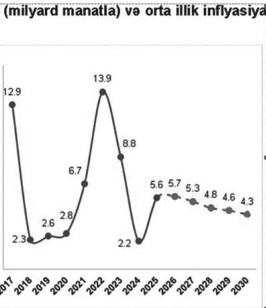
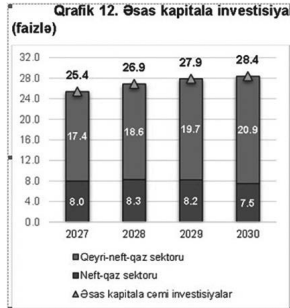
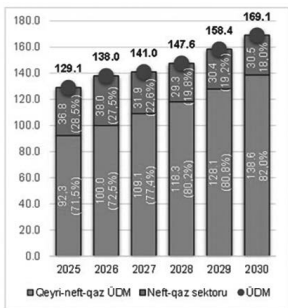
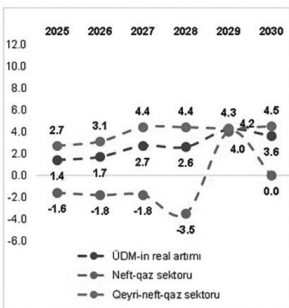
Təqdim olunmuş makroiqtisadi proqnozlarda 2027-2030-cu illər üzrə manatın ABŞ dollarına qarşı məzənnəsi sabit, cari ilin səviyyəsində götürülüb.

Büdcə siyasətinin əsas məqsəd, istiqamət və hədəfləri

2027-ci il və növbəti üç il əhatə edən ortamüddətli dövr üzrə büdcə siyasətinin məqsəd, istiqamət və hədəfləri bir sıra çağırışlar nəzərə alınmaqla müəyyən edilmiş. “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər”in icrası, işğaldan azad olunmuş ərazilərə Böyük Qayıdışın təmin edilməsi, ölkənin müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsi, ortamüddətli büdcə dövrü üçün öz aktuallığını qoruyacaq. Bununla yanaşı, rəqəmsal inkişaf sahəsində müəyyən edilən prioritetlər, su təchizatı və nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı, sosial, ərzaq təminatı və digər sahələr üzrə qəbul edilmiş

strategiya, dövlət proqramları və qərarlar fiskal siyasətin formalaşmasına təsir edən əsas amillər sırasındadır.

Ortamüddətli dövr üzrə gəlir siyasəti ölkənin iqtisadi inkişafını təmin etmək, iqtisadi şəxsləndirməni genişləndirmək və investisiya mühitini daha cəlbəedici etmək məqsədi daşıyır. Bu çərçivədə vergi yükünün optimallaşdırılması, sahibkarlığın dəstəklənməsi və strateji sahələrə investisiyaların təşviqi, vergi və gömrük inzibatchılığının təkmilləşdirilməsi, ekoloji təmiz nəqliyyat vasitələrinin dövrüyyəsinin artırılması kimi addımlar planlaşdırılır.

2030-cı ildə büdcənin gəlirləri 40,6 milyard manatı öteçək

2027-ci il dövlət büdcəsinin gəlirləri 2026-cı ilin təsdiq olunmuş göstəricisi ilə müqayisədə 2 milyard 649,8 milyon manat və yaxud 5,9 faiz çox olmaqla gözlənilir. Sonrakı üç il üçün son makroiqtisadi proqnozlara əsasən, 2028-ci ildə büdcə gəlirləri 39,5 milyard manat, 2029-cu ildə 39,9 milyard manat, 2030-cu ildə isə 40,6 milyard manat təşkil edəcək. Qeyri-neft sektoru üzrə ÜDM-də proq-

nozlaşdırılan artım, həmçinin “kölgə iqtisadiyyatı”nın səviyyəsinin azaldılması, fiziki şəxslərin gəlir vergisi üzrə daxilolmaların optimallaşdırılması, gəlirlərin leqallaşdırılması, elektron idarəetmənin iqtisadiyyatın əksər sahələrinə nüfuzunun artması nəticəsində büdcə gəlirlərinin tərkibində qeyri-neft-qaz sektorunun payı artacaq. Belə ki, 2030-cu ildə qeyri-neft-qaz gəlirlərinin dövlət büdcəsinin gəlirlərindəki payı 2027-ci ilin göstəricisi ilə müqayisədə 9,3 faiz artaraq 69,8 faiz, mütləq ifadədə isə 19,2 faiz artaraq 28,3 milyard manat təşkil edəcək.

2027-ci il üzrə dövlət büdcəsinin xərcləri 42 milyard 400 milyon manat proqnozlaşdırılır ki, bu da 2026-cı ilin təsdiq olunmuş göstəricisi ilə müqayisədə 696,4 milyon manat və ya 1,7 faiz çoxdur. Ortamüddətli dövrün sonuna isə dövlət büdcəsinin xərcləri 2026-cı ilin təsdiq olunmuş büdcəsi ilə müqayisədə 2,5 milyard manat və yaxud 6,1 faiz artaraq 44 milyard 236,5 milyon manata çatacaq.

2027-2030-cu illərdə dövlət büdcəsinin əsaslı xərcləri çərçivəsində bir sıra strateji əhəmiyyətli tədbirlərin, o cümlədən, “Azərbaycan Respublikasının 2027-

Azad ərazilərin bərpasına 2027-2030-cu illərdə 13,2 milyard manat vəsait xərclənəcək

2030-cu illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası”nın, “Su ehtiyatlarından səmərəli istifadəyə dair Milli Strategiya” sənədinin, “Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafına dair 2023-2027-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın, “Bakı şəhərində və ətraf ərazilərdə nəqliyyat infrastrukturunun təkmilləşdirilməsinə dair 2025-2030-cu illər üçün Dövlət Proqramı”nın maliyyələşdirilməsi nəzərdə tutulur. Həmçinin, orta-

müddətli dövrdə dövlət büdcəsinin əsaslı xərclərinin mühüm hissəsini Böyük Qayıdış Proqramının icrası və ölkənin müdafiə qabiliyyətinin və təhlükəsizliyinin gücləndirilməsi tədbirləri təşkil edəcək. İşğaldan azad olunmuş ərazilərin yenidən qurulması və bərpası ilə bağlı xərclərin 2027-2030-cu illərdə 13,2 milyard manat təşkil edəcəyi proqnozlaşdırılır.

E.CƏFƏRİ

ƏŞTƏRƏKDƏN BAŞLAYAN 95 İLLİK ÖMÜR YOLU

Filologiya elmləri doktoru, professor, Əməkdar müəllim, Prezident təqəddüsü Cəfər Cəfərov 1931-ci il iyulun 1-də Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən olan İrəvanın yaxınlığında yerləşən Əştərək rayonunun Hamamlı kəndində anadan olmuşdur. Uzun illərdir ki, Cəfər müəllimlə olan tanışlığı, onunla qədim yurd yerlərimizdən, orada yaşayan azərbaycanlıların ermənilər tərəfindən başlarına gətirilən dəhşətli tarixi cinayətlərdən etdiklərimiz söhbətlər məndə bu şəxsiyyət haqqında çox güclü iradəyə malik olan bir təəssürat yaradı. Cəfərovlar ailəsinin həyatı maraqlı epizodlarla zəngindir. Mən Cəfər müəllimin keçdiyi əzəblə və mənalı həyat yolunu, onun zəngin dünyasını, həyatda yaşadığı erməni zülmünü hər dəfə dinləyəndə dəhşət yaşayıram. Qələmə aldığım bu yazı eyni zamanda böyük el-oba miqyasında, yüz minlərlə qaçqının başına gətirilən zülm və iztirablar həmçinin öz yurd-yuvasından didərgin salınmış, bir ailənin - Cəfərovlar ailəsinin yaşadığı acı tale, faciə və müsibətlər fonunda təsvir edilib.

Cəfər müəllim üç yaş olanda anası Səkinə xanımı itirir. Analı dünyasının varlığı, sevinci cəmi üç il çəkir. Üç qardaş - Cəfər, Tahir, Rəşid və bacıları Ağca ana qayğısından və nəvəzişəndən məhrum olur.

Hərddən Cəfər müəllimlə bu barədə danışanda anası öz dərdinin onu ömür boyu müşayiət etdiyini, onun həyatında həmin bu lövhələrin acı və kədərli bir iz qovduğunu xüsusi yaşğı ilə qeyd edir. Deyir: “Nə qədər çalışıram ki, ananın xarici görkəmini du-

Cəlal Zəngi,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Son günlərdə Fransadan gələn xəbərlər onu deməyə əsas verir ki, Makronun prezidentlik dövrünün son aylarını sakitçilik şəraitində başa vurmaqla bağlı planları puç olmaqladadır. O, müxtəlif auditoriyalar qarşısındakı çıxışlarında ölkədə 2027-ci il seçkilərindən sonra hər şeyin qaydasına düşəcə-

manlı da olsa, xəyalımda, gözlərim qarşısında canlandırım, mümkün olmur. Cəfər müəllim ancaq anası haqqında eşitdikləri əsasında qəlbində ümumiləşdirilmiş bir ana obrazı yaradır və bu ana obrazını hər zaman təsəvvüründə canlandırır, ana həsrətini bu şəkildə yad edir.

Deyir: “Ananın o qərrib məzarı bu gün torpaqda yox, qəlbimdə uyuyur, ruhu varlığımıda yaşayır”. Cəfər müəllim deyir ki, “1949-cu ildə yurdumuzu, doğma ocağımızı məcburən tərk edəndə, ananın qəbrini belə ziyarət etməyi imkan olmadı. Nəzərlərimi kəndimizin qəbiristanlığına zilləyib yağı ilə, kovrelə-kövrələ:

*“Gedirəm, ana, gedirəm,
Yol üstüyəm, gedirəm.
Ana, qəbrinə qurban,
Gedərgiyəm, gedirəm”,*

deyib, göz yaşlarını ovucuma sıxdım. Torpağa diz çöküb öpdük-dən sonra bir ovuc torpaq cəngəleyib götürdüm. Bu bir ovuc torpaq vətəndi, yurddu, dedim”.

Qədim Hamamlı kəndi Cəfər müəllim üçün ilk həyat məktəbi olub. O, bu kənddə 7 illik məktəbi bitirib, ilk həyat təcrübəsini, ilkin biliyi də bu kənddə qazanıb. Təfəkkürünü bu kəndin müdrik və yaşlı insanların deyimləri, duyumları və xatirələri ilə qidalandırır. Bu kənddə aldığı yüksək ibtidai təhsil, tərbiyə, əmək verdiyi, topladığı acılışırıl xatirələr, onun gələcək həyatının bütün mərhələlərində yeri goldikcə köməynə çatıbdır. Çünki o, məktəbdə oxuyarkən ona dərş demiş əvəzsiz pədaqoqların hikmətli dünyasından bəhrələnilib öyrənmişdi. Cəfər müəllimin acılışırılı, əzəblı və mənalı həyat hekayəsinə diqqətlə nəzər saldıqda Hamamlı kəndində ömoyə güclü həvəsinı bir daha şahidi olursan. İnsanlıq kökləri əsasında qurulmuş, insanların bir-birinə olan saf məhəbbətini, ağsaqqallara hörməti, ictimai əmlaka olan düz, vicdanlı münasibəti, elin mənafeyini qorumaq qeyrətini və digər bu kimi insani keyfiyyətlərini görürsən. Azərbaycanın bir parçası olan Hamamlı kəndi xəritədə nöqtə boyda görünəndə, xalqımızın miqyasında daha böyükdür, ülvüdir, müqəddəsdır. Bu kənddən-kəsəkdən, doğma yurd yerlərindən söhbət düşəndə Cəfər müəllim hər zaman “Gözəl məkanım, səfəli oylağım, odumuz, ocağımız olan Hamamlı kəndim mənim qəlbimdə, gözümədə dünya boyda görünür” deyir. Əlbəttə ki, Cəfər müəllimin öz doğma yurdu ilə öyünməyə tam haqqı vardır. Çünki bu kənd Azərbaycan xalqının ən görkəmli simalarından biri olan professor Əziz Məmmədkerim oğlu Əliyevin parlaq şəxsiyyəti sayəsində tarixə düşmüşdür. Professor Əziz Əliyev 1897-ci ildə bu kənddə dünyaya göz açmışdır. Onu da qeyd edərk ki, Şamama Əliyevanın, Qurban Əliyevin, dünya şöhrətli xalqçı-rossam Kamil Əliyevin, görkəmli dilçi-alim, professor Cəfər Cəfərovun nəslı və kökü də bu kənddə yaşamışdır. Cəfər müəllimin görkəmli ictimai-siyasi xadim Əziz Əliyevlə bağlı xoş bir xatirəsini burada xatırlamaq maraqlı olardı.

Cəfər müəllim deyir: “Bəşinci kursda oxuyanda professor Əziz Əliyevin Bakı Bərpa və Cərrahiyyə xəstəxanasında baş həkim

işlədiyini öyrəndim. Tələbə yoldaşım şair İbrahim Göyçaylının ayağı onu çox incidirdi. İbrahimə dedim: “Mənim qohumum xəstəxanada baş həkim işləyir. Onun yanına gedək, həm mən özüm ona tanışlıq verim, həm də xəstəliyini göstərek”. Mənimlə razılaşdı. Bir gün axşam tərəfi həmin xəstəxanaya getdik. Əziz Əliyev bizi çox yüksək alıcnablıqla qəbul etdi. Belə böyük bir alimin bizi qəbul otağında qarşılayıb, qayğımıza qalması ibrətamiz idi. İndi bəzən çox ağır halda gələn xəstələri həkimlər çox laqeyd qarşılayır. Biz getmək istəyəndə bu dəfə İbrahim məni göstərdi: “Professor, bu oğlan Sizin qohumunuzdur” - dedi. Əziz Əliyev mənə baxdı və soruşdu: “Haradansınız?”. Dedim: “Ermənistanın Əştərək rayonunun Hamamlı kəndindənəm”. “Ha!!! Bizim dədə-baba kəndimizdəndir”. Əlavə etdi: “Çox da böyük olmayan bir kənd idi. Həтта adına Balaistambul da deyərldilər. Hamı bir-birine qohum idi. Götür mənim ünvanımı və telefon nömrəmi yaz. Mən indi müşavirəyə gedirəm, axşam biza gələrsən. Söhbət edərik, el-obadan bir hal-əhval tutaram”.

Axşam onlara getdim. Məni qonaq otağına apardılar. Şirməmməd Hüseynov da onlarda idi. Nərd oynayırdılar. Oyunu qurtarandan sonra xeyli söhbət etdik. Mən bir az çəkinirdim, çünki birinci dəfə idi ki, belə böyük bir şəxslə üzbəüz oturub, söhbət edirdim. O, bunu hiss etdi: “Oğlum, utanma, çayını iç” - dedi. Özümü necə aparmağımdan ehtiyat edirdim. O, yenə də təkid etdi: “Soyutma, iç”. Gecə idi. Təz-tez balkona çıxırdı. Nərahat idi. Güllərə xanım aspiranturaya imtahan verirdi. Saat 9 olardı. Hələ gəlməmişdi. O, yenə balkona çıxdı, içəri qayıdanda mənə üzünü tutub zarafatına dedi: “Eloğlu, gəl səninlə də bir nərd oynayaq”. Nərd oynadıq. Bu görüş mənə həddindən çox təsir etmişdi. Professor Əziz Əliyev nə qədər sadə, alıcnab, təvəzökar, qonaqpərvər bir insan idi. Çəkinə-çəkinə getmişdim. Ayrılanda mənə dönə-dönə tapşırdı ki, “oğlum, təz-tez gələrsən”. Mən ondan sonra bir neçə dəfə də onlara getdim.

Professor Əziz Əliyevlə olan görüşlərində o, onun dərin məzmunlu, hikmətamiz, məntiqli, sadə, şirin və cəlbədicı söhbətlərinə heyranlıqla qulaq asırdı. Böyük bir şəxsiyyətin tələbə ili oturub bu şəkildə söhbət etməsi, onun təvəzökarlığı indi ona çox qərıbə gəlir: “İlahi, böyüklük, dərinlik və sadəlik onda necə də vəhdət təşkil edirdi. Əziz müəllim elin atası, köməksizlərin arxası idi. Hər hansı bir iş üçün onun yanına gedənlər nəümid qayıtmazdılar. Əlindən gələn köməyi edərdi”.

1918-1920-ci illərdə erməni qanıçənlərinin azərbaycanlılara qarşı etdikləri dəhşətli zülmün ağrıları, acıları, 30-40-cı illərin amansız repressiya dövrünün vurduğı zərbələrin ağrısı getməmişdi. 1941-1945-ci illərin Böyük Vətən Müharibəsinin vurduğı yaralar hələ sağalmamış, bir balaca nəfəs almaq imkanı yaranmışdı. 1948-1953-cü illər deportasiyasına düşər olurlar. 17 yaşlı Cəfər bu dövrün canlı şahidi olmuşdur. 1947-ci ildə Hamamlı kəndinə də xəbər yayılır ki, Qərbi Azərbaycanada yaşayan azərbaycanlıları Azərbaycanca köçürmək istəyirlər və bu prosesə başlayıblar. 1949-cu ildə Azərbaycanada köçürmə idarəsinin üzvləri Seyidov və İsmayilov Ermənistanın köçürmə komissiyası-

nın nümayəndələri ilə birlikdə Hamamlıya gəlirlər. Əhalini kolxoz idarəsinə toplayıb iclas keçirirlər. O iclasda Cəfər müəllim özü də şəxsən iştirak etmişdir. Gələn nümayəndələr xaricdən Qərbi Azərbaycana köçürülən ermənilərin yerləşdirilməsi ilə əlaqədar olaraq, Qərbi Azərbaycanda yaşayan soydaşlarımızın Azərbaycanca köçürülməsi barədə Sov. İKP MK-nın və Nazirlər Sovetinin 23 dekabr 1947-ci il “Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa azərbaycanlı əhalinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında” xüsusi qərarını oxuyub camaatı həmin qərarla tanış etdilər. Sonra təbliğat apararaq bildirirlər ki, Azərbaycanda kənd təsərrüfatı sahəsində işçi qüvvəsi çatışmır. Gözəl şərait var. Bu işdə sizə böyük kömək göstəriləcək: köç pulu, inək pulu, ev tikmək üçün kredit veriləcək. Sizin üçün xüsusi şərait yaradılacaq. Bu işdə Azərbaycandan gələn köçürmə idarəsinin nümayəndələri xüsusi cəfəngənlıq göstərirlər. Noyabr ayında kəndə yük maşınları gətirilir. Ailələri İrəvan dəmiryol vağzalına daşıyırlar. 2-3 ailəyə bir yük vaqonu verilir. Hamamlı kəndi ilə birlikdə rayonun Cədqıran və Pərpı kəndlərinin camaatını da bir eşalona yükləyirlər. Onu da qeyd edim ki, qatar yol qrafikindən kənar olduğı üçün köç vağzala gedən günü vaqon verilmir. Bir neçə gün vağzalda gecələməli olur. Nəhayət, qatar verilir. Cədvəldən kənar olduğuna görə hər bir stansiyada saatlarla, hətta bəzi stansiyada bir gün dayanıb, yolun boşalmasını gözləməli olurlmuş”. Hamamlı kəndini Salyana, o biri kəndləri isə Tərtər rayonuna köçürürlər.

Tarixi mənbələrdən məlum olur ki, 1949-cu ildə Qərbi Azərbaycandan 54373 nəfər köçürülmüşdür ki, onlar da əsasən Salyan, Kürdəmir, Zərdab, Göyçay, Tərtər (Mırbəşir), İmişli, Sabirabad, Yevlax, Şirvan (Əli Bayramlı) rayonlarında yerləşdirilmişdilər. Amma 1948-1953-cü illərdə Qərbi Azərbaycandan 100 min azərbaycanlı əhalinin “köçürülməsi” köçürülməsi nəzərdə tutulsa da, ermənilər tarixin bu ədalətsiz qərarından istifadə edərək 150 mindən artıq azərbaycanlını öz tarixi torpaqlarından deportasiya edilməsinə nail ola bilməmişdilər.

Hamamlıları Mərsli kəndinə gətirirlər. Onları ayrı-ayrı ailələrə, evlərə paylaşırdılar. O dövrdə Salyanda da vəziyyət yaxşı deyildi. Kənd əhalisi çox kasıb dolanırdı. Elə aile vardı ki, gündəlik çörək tapmırdı. İlk gündən kəndin havası, suyu, şəraitı köçkünlərə xoş gəlmir. Noyabr ayı olmasına baxmayaraq, ağcaqanadın əlindən yatmaq olmumuş. Göz yaşı kimi duru bulaq suyu içən adamlar Kürün bulanıq suyunu üzərlərinə belə gətirə bilmirlər. Həmin duru bulaq sularının həsrətini çəkirdilər. Birdən-birə dağ şəraitindən buraya düşən adamların əksəriyyəti qalıb, necə yaşamaq barədə yox, buradan necə qaçmaq haqda düşünür, plan qurur. O zaman Salyan körpüsünə xüsusi qarovul dəstəsi qoyulur ki, köçük qaçmaq istəyənlərə imkan verilməsin. Bu vəziyyətlə qarşılaşan köçkünlər çətinliklə gətirdikləri ağır-yüngül əşyalarının qalanlarını da burada deyər-dəyməzinə sataaraq yalnız canlarını götürüb, əksər hissəsi Goranboy (Qasım İsmayilov) rayonunun Dəlilməmmədli qəsəbəsinə, bir neçə ev Tərtərə, Ağcabədiyə, Şəkiyə və başqa yerlərə qaçırlar. Cəfər müəllimilgin

ailəsi də əvvəlcə Goranboyun Başırabad kəndinə köçür, sonra isə Dəlilməmmədliyə gəlirlər. Əsəd kişi oğlu Cəfərlə birlikdə burada pambıq zavodunda işə düzülür. Cəfər doğma yurd yerini tərk edəndə onun cəmi 17 yaşı vardı. Hərddən düşünersən ki, 17 illik bir yaşam dövründə insan da bu qədər əzab-əziyyətlı, keşməkeşli bir həyat yolu yaşayarmı? Bəzən böyük bir ömür yaşamış hər hansı bir şəxsən keçdiyi yola nəzər saldıqda onun varlığı ilə yoxluğu, yaşadığı zaman ərzində heç bir mənə tutumu olmayan bir ömrün şahidi olursan. Cəfər müəllimin yaşadığı ömrün təkəo o 17 illik dövrünə nəzər salanda adamın təsəvvüründə demir iradəli bir adam obrazı canlanır. Bu insanın o 17 illik həyatı müxtəlif “Qaçqınlıq”, “Köçkünlük”, “Didərginlik”, “Erməni zülmü” və s. mövzularda ola biləcək filmlərin canlı ssenarisidir. Vaxtilə erməni vəhşiliyini və zülmünü ifşa etmək üçün müəyyən səbəblərdən canlı tarixi faktlardan və sübutlardan kifayət qədər istifadə edib ekranlaşdırıa bilməmişik. Bu gün erməni zülmünün canlı şahidi, əsrin həmyaşıdı Cəfər müəllimin yaşadığı bu 17 illik həyat hekayəsini canlı tarix kimi ekranlaşdırıb tarixiləşdirmək ən böyük tarixi qaynaqdır.

Cəfər müəllimin ailəsi bir il Dəlilməmmədliyə yaşadqdan sonra qışmən özlərinə babat şərait yaratmışdılar ki, Mir Cəfər Bağrov öz təyinat yerindən başqa yərə köçənlərin hamısının geri qaytarılması haqqında qərar verib və həmin camaatı yenidən zorla maşınlarla mindirib Salyan rayonunun Mərsli kəndinə qaytarırlar.

Cəfər müəllim ailə faciəsi barədə onu da qeyd edir ki, qanıçen ermənilərin vəhşiliyi səbəbindən ailəməzdən dünyasını dəyişənlərin məzarı hərsəai müxtəlif ölkələrdə, bölgələrdə yerləşir. Məsələn, emisi Tahirin qəbri Xoyda, bibisi Tərlənnin qəbri Mərəndə, baba və nənəsinin qəbri İrəvan Ərəblər kəndində, ata, ana nənələrinin və anasının qəbirləri Hamamlı kəndində, xalasının və eyni zamanda yeznası Novruzəlinin qəbri Salyanda, atası Əsəd kişinin, bacısı Ağcanın və s. qohumlarının qəbirləri Tərtər rayonunu Kəçərli kəndində, bir çox qohum-əqrəbələrinin, o cümlədən bacısı oğlunun qəbirləri Bakı şəhərindədir.

Qəbiristanlıq hamı üçün müqəddəs bir məkandır. Qəbiristanlıq Vətən qədar, Vətən qəbiristanlıq qədar müqəddəsdır. Biz övladlar qarşısında duran ən müqəddəs vəzifə dünyasını dəyişən anamızın, atamızın, doğmalarımızın qəbirlərini vaxtaşırı və o cümlədən əyib bayram günlərində ziyarət edirlər. El-obasını tərk etmişlərin yolu doğma yurd yerlərinə düşdükdə ilk növbədə bu müqəddəs məkanı, qəbiristanlığı ziyarət etməkdir. El-obasını tərk etmişlərin yolu doğma yurd yerlərinə düşdükdə ilk növbədə bu müqəddəs məkanı, qəbiristanlığı ziyarət edirlər. Təəssüf ki, ermənilərin taleyimizə, həyatımıza, tariximizə vurduğı sağalmaz yaralar, yuxarıda qeyd etdiyim kimi bütövlə doğmalarımız qarşısında bu müqəddəs borcumuzu yerinə yetirməkdən də məhrum edibdir.

Böyük çətinliklərə, keşməkeşli və ağır həyat yollarına baxmayaraq, Cəfər müəllim bu gün də eyni həvə və enerji ilə yaşayır. Belə bir sənmöyən səvq hər birimiz üçün motivasiya mənbəyidir. Eyni zamanda üçl insan duruşunun canlı nümunəsidir. Gün o gün olsun ki, 100 illik yubileyinizi doğma yurduunuzda qeyd edərk!

Fransada etirazlar səngimir...

təmin edə bilməyən insanların səbr kasası daşıb və onlar Makronun etdiklərinə inana-

raq seçkilərdərk gözlemək niyyətində deyillər. Necə deyərler, ac qarına nə səbr? Bir

də ki, seçkilərin nəyi isə dəyişəcəyinə də ümidlər çox azdır.

“Sarı jiletlilər” hərəkatı ölkə həyatına yenidən qayıdıb

Fransa inqilablar məskənidir və ölkə həyatının bugünkü mənzərəsi göstərir ki, ənənələr həzrədə da davam edir. Söhbət ondan gedir ki, Fransada bir neçə il bundan əvvəl əsası qoyulan və qısa müddətdə qonşu ölkələrdə də yayılan “Sarı jiletlilər” hərəkatı yenidən ölkə həyatına qayıdıb.

Oktyabrın 17-dən başlayan etirazlar bunun əyani təsdiqidir. Yeni inqilab dalğasının təşkilatçılığına daha əvvəl baş verən lisey şagirdlərinin etirazları fonunda başlanıb. Mənasib platforma qismində sosial şəbəkələr seçilib. Sentyabrda gənc “TikTok” istifadəçilərinin “hər şeyi bloklamaq” çağırışı geniş dəstək qazanmayıb. Bunun ardınca “Sarı jiletlilər” hərəkatının üzvləri lisey şagirdlərinin narazılıqlarını ölkə boyunca kütləvi etiraz hərəkatına çevirməyi planlaşdırıblar və onlayn çağırışlar ediblər. Eyni zamanda, həmkarlar ittifaqlarından “Solidaires” və Fermerlər Konfederasiyası aksiyalarda iştirak edəceklərini açıqlayıblar. Ümumi Əmək Konfederasiyası (CGT) da səfərbərliyə dəstək verdiyini bildirib.

Beləliklə də, oktyabrın 17-də yanacağın bahalaşmasına, alıcılıq qabiliyyətinin azalmasına və dövlət xidmətlərinin pisləşməsinə qarşı gəşmişmiqyaslı etirazlar vüsət alıb. Fransanın müxtəlif şəhərlərində sosial etirazlar çərçivəsində yüzlərlə aksiya və nümayişlər təşkil olunub. Sol yönümlü müxtəlif həmkarlar ittifaqları və siyasi partiyaların dəstəklədiyi aksiyalar bahalaşma-
Makron iqtidarı indiyədək
Fransanı dünyaya “demokratiyanın beşiyi və qoruyucu-

etiraz edən “sarı jiletlilər”i, məktəbliləri, tələbələri, iqlim fəalları və fermerləri bir araya gətirib.

Təşkilatçıların məlumatlarına görə, aksiyalarda təxminən 800 min nəfər iştirak edib.

Paytaxt Parisdə nümayişçilərlə hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları arasında toqquşmalar qeydə alınıb. Polis gözyaşardıcı qazdan və su şırnaqlı maşından istifadə edib. Şəhər saatlarından etibarən, xüsusilə dəmir yolu vağzallarının yaxınlığında yoxlamalar aparılıb. Paytaxtın bir sıra ərazilərində toplanırlar qadağan edilib. Qadağanı pozanlar üçün 135 avro cərimə tətbiq-
yönəldirilib.

Mərseldə isə nümayişçilər bələdiyyə polisinin bölməsinə və meriyaya daxil olublar. Marselin 3-cü rayonunda yerləşən polis bölməsində şüşələr sındırılıb və tüstü fişəngləri atılıb. Prefek-
su”

kimi təqdim edir, ayrı-ayrı ölkələrdə etirazların zor gücünə yatırılmasına qarşı çıxırdı. Lakin son hadisələr Fransanın demokratiyasının astar üzünü bütün cəhətləri ilə dünyaya nümayiş etdirdi. Baş verənlər Makron iqtidarı üçün bir sınaq idi, lakin qiymət qeyri-kafi oldu. Təkcə belə bir faktı vurğulamaq kifayət-

tura bələdiyyə polisinin bölməsinə ziyan dəyib.

Lionda şəhər saatlarında yolların bağlanması cəhdləri qeydə alınıb, bir neçə qrup polis tərəfindən dağıdılıb. Renn şəhərində isə etirazçılar dairəvi avtomobil yolunda barrikadalar qurublar. Marsel, Nansi və Lill şəhərlərində də şəhər saatlarında yolların bağlanması halları müşahidə olunub.

Dövlət və hökumət qurumlarının demokratiya ilə bir araya sığmayan sərt müdaxiləsi

dir ki, etirazların qarşısını almaqdan ötrü səyyar polis və jandarm bölmələri də daxil olmaqla 60 min əməkdaş cəlb edilib. Yalnız Parisdə baş verən hadisələr zama-

nahkarların cəzalandırılacağı bildirib. Makronun sözlərinə görə, şəhərlərin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün prefektlər zorur qərarlar verəcək, lazım gəldikdə

şaşlar zamanı etirazçılar şəhərin tarixi bələdiyyə binasını yandırdılar. 143 illik tarixi binaya dəyən ziyan “mədəni irs üçün fəlakət” kimi qiymətləndirilir. İğtişaşlar, həmçinin Lion və Mərseldə də davam edib, mağazalar qarət olunub. Etirazçılar polisə müxtəlif əşyalar atıblar. Hüquq-mühafizə orqanları səs və gözyaşardıcı qaz qumbaralarından istifadə etdikdən sonra müdaxiləyə başlayıblar.

isə bəzi toplanırlar qadağan edəcəklər.

Prezidentin çıxışı Fransanın siyasi dairələrində müxtəlif reaksiyalara səbəb olub. Milli Birlik Partiyasının sədri Jordan Bardella müraciəti “acınacaqlı” adlandıraraq, hakimiyyəti fransızlara təklif edərk heç nəyinin qalmamasında ittiham edib. Eyni zamanda, ifrat sağçıların lideri Marin Löö Pen Emmanuel Makronu ölkədə yaranmış gərginliyin məsuliyyətini daşıyan şəxslərdən biri kimi göstərərək, hakimiyyəti xalqın narazılığını dinləməkdə ittiham edib.

Respublikaçılar Partiyasının sədri Brünö Retayyo isə Makronun çıxışını “çox narazidedici” hesab edib. O, dövlət başçısını vəziyyətə nəzarəti itirməkdə ittiham edərək, fransızların müdafiəsi üçün fəvqəladə vəziyyət elan etməyə çağırıb.

Paris senatoru Yannick Jadot da prezidentin çıxışını “Makronun acizliyinin dəhşətli nümayişi” kimi qiymətləndirib. O, ölkədəki vəziyyəti hər tərəfdən su alan, sükan və kapitani olmayan gəmiyə bənzədib.

Mübariz FEYİZLİ

Hərbi ittifaqların tarixi dərsləri

Təhlükəsizlik, güc balansı və dövlətlərin strateji seçimi

Beynəlxalq münasibətlərin tarixi göstərir ki, hərbi ittifaq yaratmaq nisbətən asan, onu uzun müddət qorumaq isə çətindir. İttifaqların taleyini yalnız ortaq düşmən yox, üzvlərin maraqları, siyasi iradəsi, iqtisadi imkanları və dəyişən geosiyasi şərait müəyyən edir. XX əsrin ikinci yarısında dünya siya-

setinin əsas xüsusiyyətlərindən biri də hərbi ittifaqların sürətlə formalaşması idi. İkinci Dünya müharibəsindən sonra beynəlxalq sistem iki böyük güc mərkəzinin - ABŞ-in rəhbərlik etdiyi Qərb blo-

kunun və Sovet İttifaqının başçılıq etdiyi sosialist düşərgəsinin rəqabətində quruldu. Avropada NATO-nun yaradılması kollektiv müdafiə prinsipini Qərb dövlətlərinin təhlükəsizlik strategiyasının

mərkəzinə gətirdi. Lakin Vaşinqton və London bu modelin yalnız Avropada tətbiqi ilə kifayətlənmədi, Asiyada, Yaxın Şərqdə və Sakit okean hövzəsində də oxşar təhlükəsizlik mexanizmləri qurul-

mağa başlandı. Bu siyasətin arxasında sadə, lakin mühüm strateji hesab dayanırdı: təhlükəsizlik risklərini təkbəşinə qarşılamaq əvəzinə onları müttəfiqlər arasında bölüşdürmək.

Ancaq tarix göstərdi ki, dövlətlərin eyni təhlükədən narahat olması onların bütün məsələlərdə eyni mövqedən çıxış edəcekləri demək deyil. Bir ölkənin həyatı maraqlı digər dövlət üçün ikinci dərəcəli məsələ ola bilər. Hərbi ittifaqların yaranması və dağılması arasında əsas ziddiyyət də möhür budur.

Bağdad paktı və CENTO: ortaq təhlükə ortaq gələcəyə zəmanət vermirdi

1955-ci ilin fevral ayının 24-də Türkiyə ilə İraq arasında Bağdad paktı imzalandı. Həmin il Böyük Britaniya, Pakistan və İran da bu təhlükəsizlik mexanizminə qoşuldu. Təşəbbüsün əsas məqsədi Sovet İttifaqının Yaxın Şərqə və Cənubi Asiyaya mümkün strateji təsirini məhdudlaşdırmaq, regionda Qərbin maraqlarını qorumaq və iş-tirəcliyə dövlətlər arasında müdafiə əməkdaşlığını gücləndirmək idi. Lakin ittifaqın üzvləri eyni coğrafiyada yerləşsə də, onların siyasi prioritetləri eyni deyildi. Türkiyə NATO üzvü kimi Qərbin təhlükəsizlik sistemində inteqrasiya olunmuşdu. İran öz regional mövqeyini möhkəmləndirməyə çalışırdı. Pakistan Hindistanla münasibətlərini və təhlükəsizlik problemlərini nəzərə alırdı. İraqın ərəb dünyasındakı siyasi mövqeyi və daxili hakimiyyət mübarizələri ayrıca əhəmiyyət daşıyırdı. Böyük Britaniya üçüncü regionun strateji yolları, enerji ehtiyatları və keçmiş imperi-

ya maraqları mühüm yer tuturdu. 1958-ci ildə İraqda monarxiyanın devrilməsi və respublikanın elan edilməsi ölkənin xarici siyasətində əsaslı dəyişiklik yaratdı. Yeni hakimiyyət 1959-cu ildə Bağdad paktından çıxdı. Təşkilatın adı Mərkəzi Müqavilə Təşkilatı - CENTO olaraq dəyişdirildi. ABŞ təşkilatın formal üzvünə çevrilməyə, regiondakı təhlükəsizlik əməkdaşlığını ikitərəfli sazişlər və digər mexanizmlərlə dəstəkləyirdi. Bununla belə, CENTO NATO-nun malik olduğu inteqrasiya səviyyəsinə və qarşılıqlı müdafiə təminatlarının siyasi çəkisinə nail ola bilmədi. Təşkilatın vahid hərbi komandanlıq və praktik kollektiv müdafiə imkanları məhduddu. Üzvlər arasında siyasi etimadın zəifliyi, regional rəqabətlər və dəyişən milli maraqlar onun dayanıqlığını sarsıdırdı. 1974-cü ildə Türkiyənin Kipr hərbi müdaxiləsi Qərb dövlətləri ilə Ankara arasında ciddi gərginlik yaratdı. 1979-cu ildə İranda islam

inqilabının baş verməsi isə mövcud təhlükəsizlik sistemini kökündən dəyişdirdi. Həmin il İran CENTO-dan çıxdı, Pakistan da təşkilatdan ayrıldı. Böyük Britaniya və Türkiyənin iştirakıyla qalan mexanizm əvvəlki strateji əhəmiyyətini saxlaya bilmədiyinə görə 1979-cu ildə fəaliyyətini dayandırdı.

CENTO-nun tarixi mühüm bir nəticəni ortaya qoyur: ittifaqın mövcudluğu üzvlərin maraqlarının daimi uyğunluğu demək deyil. Təşkilat yalnız xarici təhlükə ətrafında qurmaq mümkündür, lakin onu qorumaq üçün daxili siyasi etimad, ortaq fəaliyyət mexanizmləri və dəyişən şəraitə uyğunlaşma qabiliyyəti də lazımdır.

ANZUS: təhlükəsizlik müqaviləsi dövlətlərin suveren seçimlərini aradan qaldırmır

Asiya-Sakit okean regionunda kollektiv təhlükəsizlik sisteminin digər mühüm nümunəsi ANZUS müqaviləsi oldu. 1951-ci ilin sentyabr ayının 1-də ABŞ, Avstraliya və Yeni Zelandiya Sakit okean regionunda təhlükəsizlik əməkdaşlığı haqqında müqavilə imzaladı. Bu sənəd İkinci Dünya müharibəsindən sonra regionda yaranan yeni qüvvələr balansına cavab idi. Avstraliya və Yeni Zelandiya üçün ABŞ-la təhlükəsizlik əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi gələcəkdə mümkün hərbi təhdidlərə qarşı əla-

və təminat yaradırdı. Vaşinqton üçüncü bu tərəfdaşlıq Sakit okeanda strateji mövqelərinin qorunmasına xidmət edirdi.

ANZUS-un mahiyyətini anlamaq üçün müqavilənin qarşılıqlı müdafiə mexanizminə diqqət yetirmək lazımdır. Müqavilənin IV maddəsinə əsasən, Sakit okean regionunda tərəflərdən birinə qarşı silahlı hücum onların ümumi təhlükəsizliyi üçün təhdid hesab edilir və hər bir tərəf öz konstitusion prosedurlarına uyğun olaraq ümumi təhlükəyə qarşı tədbirlər görür. Bu, bütün hallarda avtomatik və eyni formalı hərbi müdaxilə öhdəliyi demək deyil. Dövlətlərin hüquqi prosedurları, siyasi qərarları və konkret vəziyyətin qiymətləndirilməsi burada mühüm rol oynayır.

Avstraliya və Yeni Zelandiya

sonradan ABŞ-in Koreya və Vyetnam müharibələri ilə bağlı hərbi söylərini dəstəklədi. Bununla belə, ANZUS-un tarixi göstərir ki, ittifaq daxilində fikir ayrılıqları da yarana bilər. 1980-ci illərdə Yeni Zelandiyanın nüvə silahıyla bağlı məhdudlaşdırıcı siyasəti Vaşinqtonla münasibətlərdə ciddi böhrana səbəb oldu. ABŞ 1986-cı ildə Yeni Zelandiyaya münasibətdə müqavilə üzrə müdafiə öhdəliklərini dayandırdı, lakin ABŞ-Avstraliya təhlükəsizlik əlaqələri davam etdi.

Buradan çıxan dərslər budur: dövlətlər arasında təhlükəsizlik əməkdaşlığı onların bütün xarici siyasət məsələlərində eyni mövqedə olmasını tələb etmir. Hər bir müttəfiqin öz ictimai rəyi, milli qanunvericiliyi, siyasi ənənələri və təhlükəsizlik anlayışı var. Uzunömürlü tərəfdaşlıq bu fərqləri aradan qaldırmaqla yox, onları idarə etmək üçün işlək mexanizmlər yaratmaqla mümkündür.

QUAD və AUKUS: yeni dövrdə təhlükəsizlik əməkdaşlığının fərqli modelləri

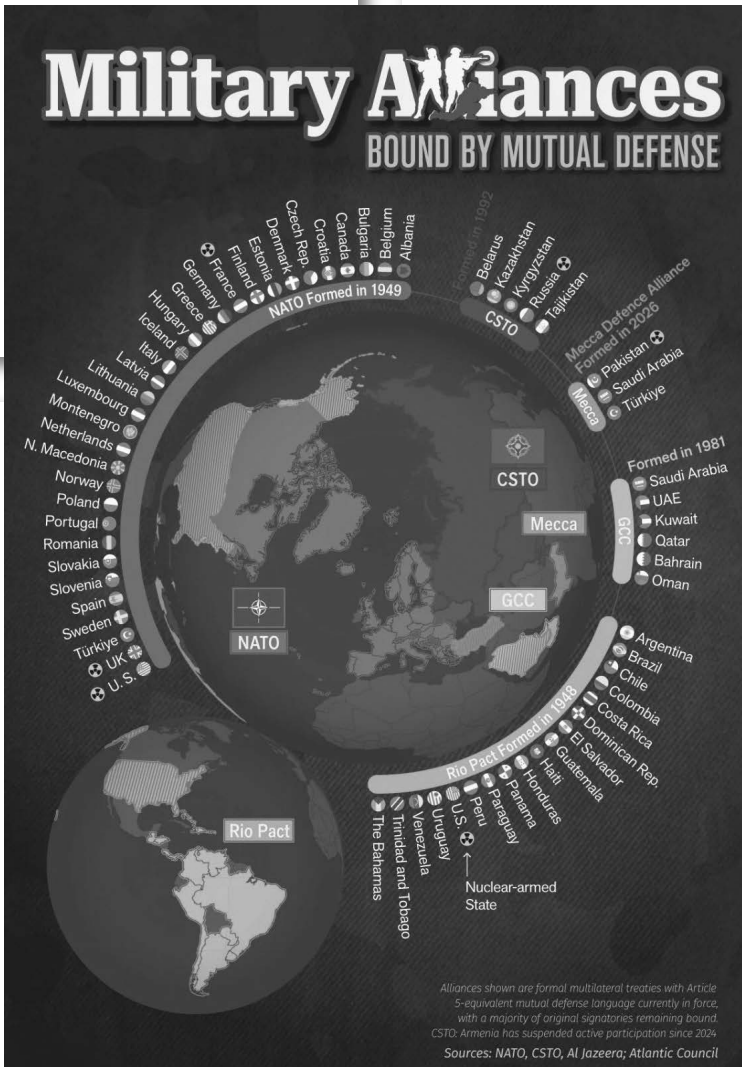
lə davam etsə də, 2017-ci ildə dörd ölkə əməkdaşlığı yenidən canlandırdı. QUAD-ın fəaliyyəti dəniz təhlükəsizliyi, humanitar yardım, fəlakətlərə cavab, kritik texnologiyalar, infrastruktur və regional qaydalar kimi geniş sahələrə ri əhatə edir.

QUAD-ı tez-tez "Asiya NATO-su" adlandırırlar. Lakin bu ifadə siyasi yozumlarla işlədilsə də, hüquqi və institusional baxımdan dəqiq deyil. QUAD NATO tipli kollektiv müdafiə müqaviləsi və vahid hərbi komandanlıq sistemində təhlükəsizlik sahəsində sıx əməkdaşlıq edə bilər. Lakin onların bütün məsələlər üzrə eyni mövqedə olması tələb edilmir. Bu nüans vacibdir: dövlətlər hərbi ittifaq yaratmadan da təhlükəsizlik sahəsində sıx əməkdaşlıq edə bilər. Müasir geosiyasetdə əməkdaşlığın formaları ikitərəfli müqavilələrdən çoxtərəfli dialoqa, texnoloji tərəfdaşlıqdan birgə dəniz təlimlərinə qədər dəyişir. Hər bir formatın hüquqi öhdəlikləri və siyasi imkanları ayrıca qiymətləndirilməlidir.

2021-ci ilin sentyabrında elan edilmiş AUKUS isə daha konkret müdafiə və yüksək texnologiya əməkdaşlığı modelini təmsil edir.

ABŞ, Böyük Britaniya və Avstraliya arasında yaradılmış bu tərəfdaşlığın ən çox diqqət çəkən istiqamətlərindən biri Avstraliyanın nüvə enerjisi ilə işləyən, lakin nüvə silahı daşımayan sualtı qayıqlar əldə etməsi üçün nəzərdə tutulan proqramdır. Bununla yanaşı, tərəfdaşlıq sualtı texnologiyalar, kibernetik təhlükəsizlik, süni intellekt, kvant texnologiyaları və digər qabaqcıl müdafiə sahələrini də əhatə edir.

QUAD-la AUKUS-un müqayisəsi göstərir ki, eyni regionda fərqli strateji məqsədlərə xidmət edən bir neçə əməkdaşlıq mexanizmi paralel fəaliyyət göstərə bilər. Birinin əsas üstünlüyü geniş siyasi dialoq və regional koordinasiya, digərinin isə daha dərin müdafiə-texnoloji inteqrasiyadır. Bu modelləri cəmləndirmək düzgün olmazdı, onların hüquqi statusu, üzlük tərkibi və öhdəlik səviyyəsi fərqlidir. Çünə bağlı rəqabət bu təşəbbüslərin mühüm geosiyaset kontekstidir, lakin onları yalnız bir ölkəyə qarşı yönəlmə mexanizmləri kimi qələmə vermək də mənzərəni sadələşdirirdi. Regional dövlətlərin hər biri öz təhlükəsizlik maraqlarını, iqtisadi əlaqələrini və diplomatik manevr imkanlarını qorumağa çalışır. Möhür buna görə Asiyada tərəfdaşlıq modelləri Avropadakı ənənəvi hərbi ittifaqlardan fərqli xüsusiyyətlər daşıyır.

Ögər dövlət özünün ən mühüm milli təhlükəsizlik məsələsində müttəfiqlərinin dəstəyinə arxalana bilmirsə, həmin ittifaqın siyasi dəyəri onun üçün tədricən azalır. Bu təcrübə müasir beynəlxalq münasibətlər üçün də aktualdır. Müqavilələrin mövcudluğu ilə real müdafiə qabiliyyəti eyni anlayışlar deyil. Hüquqi öhdəliklər, hərbi planlaşdırma, maliyyələşdirmə, logistika və siyasi iradə bir-birini tamamlamayan da kollektiv təhlükəsizlik sistemi ciddi böhranla üzləşə bilər.

Soyuq müharibənin başa çatması Asiya-Sakit okean regionunda rəqabəti aradan qaldırmadı, əksinə, iqtisadi gücün və siyasi təsirin Asiyaya doğru dəyişməsi, Çinin yüksəlişi, dəniz yollarının strateji əhəmiyyəti və texnoloji rəqabət eyni əməkdaşlıq formatlarının yaranmasına səbəb oldu. 2007-ci ildə Hindistan, Yaponiya, Avstraliya və ABŞ arasında dördtərəfli təhlükəsizlik dialoqu - QUAD formalaşdı. Təşəbbüsün fəaliyyəti ilk mərhələdə fasilələr-

ASEAN: regional təhlükəsizliyin yalnız hərbi vasitələrlə təmin edilmədiyini göstərən təcrübə

Asiya-Sakit okean regionunun tarixi yalnız hərbi ittifaqların yaranması və dağılması ilə məhdudlaşmır. Burada fərqli inkişaf yolu seçmiş təşkilat da mövcuddur: Cənub-Şərqi Asiya Dövlətləri Assosiasiyası - ASEAN.

1967-ci ilin avqust ayının 8-də Bangkokda İndoneziya, Malayziya, Filippin, Sinqapur və Tailand ASEAN-in yaradılması haqqında bəyannamə imzaladı. Sonrakı illərdə Bruney, Vyetnam, Laos, Myanma və Kambocanın qoşulmasıyla təşkilatın üzvlərinin sayı onadək artdı. ASEAN-in əsas məqsədləri iqtisadi inkişafı sürətləndirmək, sosial tərəqqiyə nail olmaq, mədəni əməkdaşlığı genişləndirmək və regional sülhü möhkəmləndirmək idi.

Bu təşkilatın meydana gəlməsi regionun mürəkkəb siyasi şəraitlə əlaqədardır. Dövlətlər arasında ərazi mübahisələri, tarixi etimadsızlıq, müxtəlif siyasi sistemlər və böyük güclərin rəqabəti mövcud idi. Buna baxmayaraq ASEAN üzvləri əməkdaşlıq üçün ortaq platforma yaratmağa üstünlük verdi. Onlar bütün fikir ayrılıqlarını dərhal çözməyə çalışmaq əvəzinə müntəzəm dialoqa, qarşılıqlı məsləhətləşmələrə və tədrici iqtisadi inteqrasiyaya əsaslanan yanaşma formalaşdırdılar. ASEAN-in fərqləndirici cəhətlərindən biri hərbi blok olmamasıdır. Təşkilat çərçivəsində təhlükəsizlik məsələləri müzakirə edilir, lakin üzvlər arasında NATO tipli kollektiv müdafiə öhdəliyi yoxdur.

Bu modelin üstünlüyü ondan ibarətdir ki, fərqli xarici siyasət prioritetlərinə malik dövlətlər vahid hərbi strategiyasız da regional problemlərin həlli üçün əməkdaşlıq edə bilər. ASEAN-in uzunömürlüliyü göstərir ki, regional təşkilatların uğurunu yalnız hərbi qüdrətlə ölçmək olmaz, iqtisadi qarşılıqlı asılılıq, ticarət, investisiyalar, nəqliyyat əlaqələri və diplomatik dialoq da təhlükəsizlik mühtinə təsir göstərir. Dövlətlər arasında iqtisadi əlaqələr dərinləşdikcə qarşılıqlı qərarlıq yəməti arta, danışıqların və kompromisin faydası yüksələ bilər. Bununla belə, iqtisadi inteqrasiya münasibətlərin qarşısını avtomatik almır, onun nəticəsi siyasi iradədən və institutların səmərəliliyindən də asılı-

dır.

Bu yanaşmanın mühüm nümunəsi Hərtərəfli Regional İqtisadi Tərəfdaşlıq - RCEP sazişidir. Saziş 2020-ci ilin noyabr ayının 15-də imzalanıb və 2022-ci il yanvarın 1-dən qüvvəyə minib. ASEAN-in on üzvü ilə yanaşı Avstraliya, Çin, Yaponiya, Yeni Zelandiya və Cənubi Koreyanı birləşdirən bu saziş dünyanın ən böyük azad ticarət zonası kimi xarakterizə olunur. Onun əhatə etdiyi iqtisadi məkanın miqyası region dövlətlərinin rəqabətə yanaşı, qarşılıqlı iqtisadi maraqlara da nə qədər böyük əhəmiyyət verdiyini göstərir. RCEP-in əhəmiyyəti təkcə gömrük maneələrini azaldılmasıyla məhdudlaşmır, bu cür sazişlər istehsal zəncirlərinin inkişafı-

na, investisiyaların hərəkətinə, bazarlara çıxışın genişlənməsinə və regional iqtisadi əlaqələrin dərinləşməsinə şərait yaradır. Eyni zamanda, bu əməkdaşlıq müxtəlif siyasi sistemlərə malik ölkələrin bütün geosiyasi məsələlərdə razılığa gəlmədən də ortaq iqtisadi mexanizmlər qura biləcəyini nümayiş etdirir.

Burada mühüm bir tarixi nəticə ortaya çıxır: bütün dövlətləri vahid siyasi və hərbi mövqedə birləşdirmək mümkün olmasa belə, ortaq maraqlar ətrafında işlək əməkdaşlıq qurmaq mümkündür. ASEAN-in təcrübəsi hərbi ittifaqların əvəzi kimi yox, regional sabitliyin başqa vasitələrlə möhkəmləndirilməsi nümunəsi kimi qiymətləndirilməlidir.

Tarixdən çıxarılan beş strateji dərslər

XX əsrin ortalarından bu günədək Asiya və Yaxın Şərqdə formalaşmış təhlükəsizlik mexanizmlərinin müqayisəsi dövlətlər və beynəlxalq təşkilatlar üçün bir sıra nəticələr çıxarmağa imkan verir.

Birinci dərslər: ittifaqın hüquqi mövcudluğu real müdafiə qabiliyyətini əvəz etmir. CENTO və SEATO təcrübələri göstərir ki, müqavilə və siyasi bəyannatlar özlüyündə effektiv kollektiv müdafiə sistemi yaratmır. Bunun üçün birgə planlaşdırma, aydın öhdəliklər, lazımı resurslar və böhran zamanı

qərar qəbul etmək qabiliyyəti tələb olunur.

İkinci dərslər: milli maraqların uzlaşdırılması davamlı prosesdir. Müttəfiqlər bir sıra təhlükələri eyni cür qiymətləndirə bilərlər, lakin konkret böhran zamanı fərqli mövqə də tuta bilərlər. Yeni hökumətlərin hakimiyyətə gəlməsi, daxili siyasi dəyişikliklər və regional münaqişələr ittifaqın əvvəlki əsaslarını zəiflədə bilər. CENTO-nun taleyi bunun aydın nümunəsidir.

Üçüncü dərslər: regional legitimlik olmadan uzunmüddətli təhlükə-

sizlik arxitekturası qurmaq çətindir. SEATO-nun zəif tərəflərindən biri onun region ölkələrinin hamısında kifayət qədər siyasi dəstəyə malik olmamasıdır. Təhlükəsizlik təşəbbüsləri yerli dövlətlərin ehtiyaclarını və narahatlıqlarını nəzərə almayanda formal baxımdan mövcud qalsa belə siyasi təsirini itirə bilər.

Dördüncü dərslər: hərbi əməkdaşlıqla iqtisadi inteqrasiya bir-birini tamamlaya bilər, lakin eyni şey deyil. QUAD və AUKUS müxtəlif təhlükəsizlik və texnoloji məqsədləri xidmət edir, ASEAN və RCEP isə iqtisadi və diplomatik əməkdaşlığa əsaslanır. Bu mexa-

nizmlərin hər biri öz funksiyasına uyğun qiymətləndirilməlidir. İqtisadi tərəfdaşlıq hərbi təminat demək olmadıq kimi hərbi ittifaq da öz-özlüyündə iqtisadi rifah yaratmır.

Beşinci dərslər: təhlükəsizlik sistemi dəyişən beynəlxalq şəraitə uyğunlaşmalıdır. Soyuq müharibə dövründə yaradılan təşkilatların bəzisi əvvəlki strateji məqsədlər aktuallığını itirəndə fəaliyyətini dayandırdı. Müasir regional mexanizmlər isə ənənəvi hərbi təhlükələrə yanaşı kibernetik təhlükəsizlik, kritik infrastruktur, süni intellekt, dərin yollar və texnoloji asılılıq kimi yeni problemlərlə də məşğul olur.

güc mərkəzləri daha fəal rol oynayan və iqtisadi-təhlükəsizlik əlaqələri mürəkkəbləşsə də keçmiş dərsləri xüsusi əhəmiyyət qazanır. Dövlətlər öz təhlükəsizliyini təmin etmək üçün tərəfdaşlıqlar qurmalı, eyni zamanda bu tərəfdaşlıqların real imkanlarını və məhdudiyyətlərini düzgün qiymətləndirməlidir. Çünki tarixin göstərdiyi kimi, ən möhkəm təhlükəsizlik sistemi yalnız gücə yox, öhdəliklərin etibarlılığına, qarşılıqlı maraqlara və siyasi məsuliyyətə söykənir.

Karamat Qanbarov, Beynəlxalq hüquq üzrə ekspert

“Yeni Azərbaycan” qəzetinə abunə olmaq istəyənlər aşağıdakı yayım şirkətləri ilə əlaqə saxlaya bilərlər:

“Azərpoçt” MMC PDM- 0125984955,
0552004544
“Azərmatbuatyayımı” ASC - 0124411991,
0124404694
“Səma” MMC - 0125940252, 0503336969
“PressInform” MMC - 0703400100,
0504560835

“Qaya” MMC - 0125667780, 0502352343
“Spark Press” MMC - 0503548555
“Ziya LTD” MMC - 0124977696,
0503067744

1 illik abunə - 158,40 AZN
6 aylıq abunə - 79,20 AZN

Ənənə, yenilik və davamlı inkişaf

Etibarlı enerji təminatı iqtisadi inkişafın dayacağıdır...

Enerji təhlükəsizliyi hər bir ölkənin iqtisadi və milli təhlükəsizliyinin vacib tərkib hissəsidir. Elektrik enerjisinin sabit istehsalı, etibarlı ötürülməsi və fasiləsiz paylanması insanların gündəlik həyatına, müəssisələrin fəaliyyətinə və dövlət xidmətlərinin davamlılığına təsir göstərir. Azərbaycan üçün bu məsələnin əhəmiyyəti ölkənin həm zəngin enerji resurslarına, həm də regional enerji əməkdaşlığında tutduğu mövqeyə bağlıdır. Enerji sisteminin möhkəmləndirilməsi daxili tələbatın etibarlı qarşılınmasına, iqtisadi inkişafın dəstəklənməsinə və ölkənin beynəlxalq enerji əlaqələrinin genişlənməsinə şərait yaradır.

Artıq 22 ildir ki, oktyabrın 20-si ölkəmizdə energetiklərin peşə bayramı

kimi qeyd olunur. Energetiklər Günü Azərbaycanın həyatında xüsusi əhəmiyyət kəsb edən əlamətdar hadisə ilə bağlıdır: 45 il əvvəl, 1981-ci il oktyabrın 20-də “Azərbaycan” istilik elektrik stansiyasının (İES) birinci enerji bloku Heydər Əliyevin təşəbbüsü və bilavasitə rəhbərliyi ilə istifadəyə verilib. Bununla da Azərbaycan elektroenergetikası inkişafında yeni mərhələnin əsası qoyulub. Prezident İlham Əliyevin 2004-cü il 13 oktyabr tarixli Sərəncamı ilə həmin tarixin ölkəmizdə Energetiklər Günü kimi təsis edilməsi milli elektroenergetika salnaməmizin daha bir parlaq səhifəsi, ölkə rəhbərliyinin bu sahədə qalın insanların fədakar əməyinə verdiyi böyük dəyərin ifadəsidir.

100 faiz enerji təhlükəsizliyi...

Ötən illər ərzində respublikamızın energetika kompleksinin, o cümlədən elektrik enerjisi sisteminin inkişafına xüsusi diqqət yetirib, bu sahədə misilsiz işlər görüb. Ölkə başçısı tərəfindən uğurla həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatlar Azərbaycanın güclənməsinə və qüdrətlənməsinə yönəlib. Prezidentin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə iqtisadiyyatın bütün sahələri, o cümlədən elektroenergetika üzrə də mükəmməl proqramlar qəbul edilərək reallaşdırılıb.

Bu gün Prezidentin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən enerji siyasəti sovet dövründə və müstəqillik illərində bu sahədə görülmüş işləri, əldə edilmiş nəticələri nəinki məntiqi cəhətdən tamamlayır, eyni zamanda, elektroenergetika sisteminin müasir global trendlərə uyğun inkişafını təmin edir. Azərbaycan dünya miqyasında nadir ölkələrdəndir ki, öz potensialı hesabına enerji təhlükəsizliyinin təminatına 100 faiz nail ola bilər.

Azərbaycanın energetika tarixi ölkənin sənaye inkişafı, təbii sərvətləri və iqtisadi yüksəlişi ilə sıx bağlıdır. Neft sənayesinin formalaşması ilə başlayan böyük enerji təcrübəsi zaman keçdikcə elektrik enerjisi istehsalını, ötürülməsini və paylanmasını əhatə edən geniş bir sistemin yaranmasına

Ənənədən müasirliyə: Azərbaycanın enerji salnaməsi

zəmin yaradıb. Bu gün ölkəmizin energetika sektoru uzun illər ərzində toplanmış təcrübəni müasir texnologiyalarla birləşdirərək yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoyub. Elektrik stansiyalarının yenilənməsi, enerji sisteminin dayanıqlığının gücləndirilməsi, ötürücü və paylayıcı şəbəkələrin təkmilləşdirilməsi, rəqəmsal idarəetmə imkanlarının genişləndirilməsi bu istiqamətdə həyata

keçirilən mühüm işlər sırasında.

Energetika sahəsində inkişafın əhəmiyyəti yalnız istehsal göstəriciləri ilə məhdudlaşmır. Etibarlı enerji təchizatı sənayenin rəqabət qabiliyyətinə, kənd təsərrüfatının inkişafına, xidmət sektorunun fəaliyyətinə və yeni iş yerlərinin yaradılmasına birbaşa

təsir göstərir. Başqa sözlə, enerji sisteminə yatırılan sərmayə iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində yeni imkanların yaranmasına xidmət edir.

Ölkəmizin enerji siyasətində etibarlı təchizat, mövcud infrastrukturun müasirləşdirilməsi və enerji resurslarından səmərəli istifadə prioritet istiqamətlər kimi diqqət mərkəzindədir. Bu hədəflərin həyata keçirilməsində isə müasir avadanlıq qədar onu idarə edən, işlək saxlayan və dəm təkmilləşdirən mütəxəssislərin bilik və bacarıqları da mühüm rol oynayır.

Qarabağda və Şərqi Zəngəzürda qurulan yeni enerji gələcəyi

İşğaldan azad edilmiş ərazilərdə aparılan bərpa və quruculuq işləri energetika sahəsi qarşısında da yeni vəzifələr müəyyənəşdirib. Burada yollar, yaşayış məntəqələri, sənaye və sosial obyektlərlə yanaşı, müasir enerji infrastrukturunun yaradılması da genişmiqyaslı quruculuğun mühüm istiqamətlərindən biridir.

Qarabağ və Şərqi Zəngəzürda elektrik yarımstansiyalarının və ötürücü xətlərin qurulması, mövcud şəbəkələrin yenidən təşkili, yeni yaşayış məntəqələrinin enerji təminatının yaradılması ərazilərin dayanıqlı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır. Bu işlər doğma yurda qayıdan insanların rahat yaşayışı, sahibkarlıq fəaliyyətinin genişlənməsi və yeni iqtisadi imkanların formalaşması baxımından xüsusi önəm kəsb edir.

Azad edilmiş ərazilərdə həyata keçirilən hidroenerji layihələri də diqqətəlayiqdir. Su ehtiyatlarından istifadə etməklə elektrik enerjisi istehsal edən kiçik su elektrik stansiyalarının bərpası və yenilərinin yaradılması həm yerli enerji təminatına töhfə verir, həm də bərpaolunan enerji mənbələrinin inkişafını sürətləndirir.

Burada görülmüş işlərin simvolik mənası da var: uzun müddət quruculuqdan kənarda qalmış ərazilərdə işıqların yamması həyatın yenidən canlanmasının, inamın və gələcəyə ümidin rəmzinə çevrilir. Hər yeni enerji obyektı yalnız texniki qurğu deyil, həm də Böyük Qayıdışın infrastruktur dayaqlarından biridir!

Yeganə BAYRAMOVA

Rəqəmlərin görünməyən gücü...

Statistika inkişafın etibarlı göstəricisi sayılır

Bəzən adi bir rəqəm uzun izahlardan daha çox məna ifadə edə bilər. Əhalinin sayı, qiymətlərin dəyişməsi, doğulan uşaqların statistikasi, insanların orta ömür uzunluğu və ya təhsil səviyyəsi... İlk baxışda quru göstəricilər təsiri bağışlayan bu rəqəmlər əslində cəmiyyətin yaddaşı, bu günü və gələcəyə açılan pəncərədir. Məhz buna görə statistika yalnız hesablamalar toplusu deyil, dünyanı anlamağın etibarlı vasitələrindən biridir.

Yeri gəlmişkən, bu gün Ümumdünya Statistika Günüdür. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) təşəbbüsü ilə təsis edilən bu beynəlxalq gün ilk dəfə 2010-cu ildə qeyd olunub. 2015-ci ildə BMT Baş Assambleyası onun hər beş ildən bir keçirilməsi barədə qərar qəbul edib. Bu günün əsas məqsədi statistik məlumatların keyfiyyətinə, etibarlılığına, şəffaflığına və onların ictimai qərarların qəbulunda roluna diqqət cəkməkdir.

Çünki rəqəmlərin arxasında insanların gündəlik həyatı, ölkələrin inkişaf səviyyəsi, iqtisadi dəyişikliklər və gələcəyə dair gözləntilər dayanır.

Statistikanın əhəmiyyəti yalnız mütəxəssislərin, iqtisadçıların və tədqiqatçıların fəaliyyəti ilə məhdudlaşmır. O, dövlət idarəçiliyindən biznesə, təhsildən səhiyyəyə, kənd təsərrüfatından ekologiyaya qədər həyatın, demək olar ki, bütün sahələrinə nüfuz edir.

Rəqəmlər olmasaydı, dünya necə görünərdi?

Təsəvvür edək ki, bir ölkədə əhalinin nə qədər artdığını, hansı bölgələrdə məktəbə daha çox ehtiyac olduğunu, ərzaq qiymətlərinin necə dəyişdiyini və işsizliyin hansı səviyyədə olduğunu bilmirik. Belə şəraitdə düzgün qərar vermək nə dərəcədə mümkün olardı?

Statistika məhz bu suallara cavab tapmağa kömək edir. Əhali göstəriciləri yeni yaşayış məntəqələrinin planlaşdırılmasına, əmək bazarı ilə bağlı məlumatlar məşğulluq siyasətinin formalaşdırılma-

sına, kənd təsərrüfatı statistikasi isə ərzaq təhlükəsizliyinin qiymətləndirilməsinə imkan yaradır. Məsələn, məktəb yaşlı uşaqların sayının artması gələcəkdə əlavə sinif otaqlarına, müəllimlərə və tədris resurslarına ehtiyac yarana biləcəyini göstərir. Əhalinin yaş strukturlarında dəyişikliklər isə səhiyyə xidmətlərinin və sosial müdafiə tədbirlərinin planlaşdırılması üçün mühüm signaldır. Beləliklə, statistika təkcə baş verənləri qeydə almır, həm də gələcək ehtiyacları vaxtında görməyə imkan verir.

Rəqəmlər həmişə həqiqəti deyir?

Statistik məlumatların ən maraqlı tərəflərindən biri onların düzgün şərhə ehtiyac duymasıdır. Çünki rəqəmlər öz-özlüyündə çox şey ifadə etməsə də, onların mənası müqayisə və kontekst vasitəsilə aydınlaşır. Məsələn, bir müəssisədə əmək haqlarının orta göstəricisinin yüksəlməsi bütün işçilərin gəlirlərinin eyni dərəcədə artması demək deyil. Yüksək maaş alan azsaylı şəxslər də orta göstəriciyə ciddi təsir göstərə bilər. Eyni qaydada, ölkədə ümumi gəlirlərin artması hər bir ailənin maddi vəziyyətinin yaxşılaşdığını avtomatik olaraq sübut etmir.

Bu səbəbdən statistik göstəriciləri təhlil edərkən yalnız bir rəqəmə deyil, onun necə hesablandığına, hansı dövrü əhatə etdiyinə, hansı qrupları müqayisə etdiyinə və başqa göstəricilərlə necə əlaqələndiyinə də diqqət yetirmək lazımdır. Statistik savadlılıq da məhz buradan başlayır: rəqəmi görməkdən əlavə, onun nə dediyini və nələri demədiyini anlamaq.

mam və ya qərəzli məlumatlar əsasında aparılan təhlil yanlış nəticələrə gətirib çıxara bilər. Bundan başqa, şəxsi məlumatların qorunması, məxfiliyin təmin edilməsi və məlumatların təhlükəsiz saxlanılması müasir statistikanın əsas məsuliyyəti istiqamətlərindəndir. Deməli, rəqəmsal dövrdə statistikanın gələcəyi yalnız daha çox məlumat toplamaqdan deyil, həmin məlumatları elmi əsaslarla yoxlamaq, düzgün təhlil etmək və məsuliyyətlə istifadə etməkdən asılıdır.

Statistik məlumatların ictimaiyyət üçün ölçən olması da mühüm əhəmiyyət daşıyır. Jurnalistlər, tədqiqatçılar, sahibkarlar, tələbələr və vətəndaşlar rəsmi göstəricilərdən istifadə etməklə müxtəlif prosesləri daha dərinlən araşdırı bilərlər. Bu isə məlumatlı cəmiyyətin formalaşmasına və ictimai müzakirələrin faktlara əsaslanmasına mühüm töhfə verir.

Yeganə BAYRAMOVA

Rəqəmlərin arxasında insan taleləri dayanır

Statistika bəzən soyuq və emosiyasız görünür. Cədvəllər, faizlər, diaqramlar və hesabatlar arasında insan amilini görmək çətin ola bilər. Halbuki hər göstəricinin arxasında real həyat dayanır. Doğum səviyyəsi ailələrin gələcəklə bağlı gözləntilərindən, miqrasiya göstəriciləri insanların yeni imkanlar axtarışından, məşğulluq məlumatları isə minlərlə insanın əmək fəaliyyəti və yaşayış şəraitindən xəbər verə bilər. Səhiyyə statistikasi xəstəliklərin yayılmasını və tibbi

xidmətlərə ehtiyacı müəyyənləşdirməyə, təhsil göstəriciləri isə cəmiyyətin bilik və bacarıq potensialını qiymətləndirməyə kömək edir.

Bu baxımdan, statistikanın əsas dəyəri insanları rəqəmlərə çevirməkdə deyil, insanların ehtiyaclarını daha yaxşı anlamağa imkan yaratmağındadır. Düzgün toplanmış məlumatlar problemlərin miqyasını üzə çıxarır, diqqətin daha çox ehtiyac olan sahələrə yönəldilməsinə şərait yaradır.

Rəqəmsal əsrdə statistikanın yeni üfəqləri

Bu gün dünya əvvəlki dövrlərlə müqayisədə misilsiz həcmdə məlumat istehsal edir. Elektron ticarət, mobil rabitə, rəqəmsal ödənişlər, peyk müşahidələri və müxtəlif elektron sistemlər iqtisadi və sosial proseslər haqqında geniş informasiya imkanları yaradır. Müasir texnologiyalar məlumatların

daha sürətli emalına, dəyişikliklərin vaxtında aşkarlanmasına və müərkəb proseslərin təhlilinə kömək edir. Süni intellekt texnologiyaları da statistik araşdırmalar üçün yeni imkanlar açır. Lakin məlumatın çoxluğu onun avtomatik olaraq etibarlı olması demək deyil. Yanlış, nata-

Azərbaycan üçün statistikanın əhəmiyyəti

Ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafının qiymətləndirilməsində statistik məlumatlar mühüm yer tutur. Əhalinin demografik göstəriciləri, sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalı, xarici ticarət, investisiyalar, məşğulluq və əhalinin gəlirləri ölkədə baş verən dəyişikliklərin təhlili üçün əsas informasiya mənbələrindənəndir.

Bu məlumatlar iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrində mövcud vəziyyəti qiymətləndirməyə, regional inkişaf xüsusiyyətlərini müəyyənəşdirməyə və sosial proqramların nəticələrini izləməyə imkan verir. Xüsusilə, regionlar üzrə müqayisəli göstəricilər inkişaf imkanlarını və ehtiyaclarını daha dəqiq müəyyən edilməsinə kömək edir.

Təsisçi:
Yeni Azərbaycan Partiyası
Baş redaktor:
Alıqış HƏSƏNOĞLU

www.yeniazərbaycan.com
mail@yeniazərbaycan.com
Ünvan: Bakı - AZ-1000, Üzeyir Hacıbəyli - 66

Telefonlar:
493-16-94
498-19-84

İndeks: 67100
Lisensiya: N-B-317
Tiraj: 4332
Sifariş: 1355
“Kapital Bank” ASC-nin Nərimanov rayonu filialı
h/h - 3308001943900419109
kod - 200093
VÖEN - 1500486601

Qəzet “Yeni Azərbaycan”ın bilgisayar mərkəzində yığılıb, səhifələnilib və “Azərbaycan” nəşriyyatında ofset üsulu ilə çap edilib.

Qəzet 1993-cü ilin aprel ayında nəşr olunur.
Məsul nəvbətçi:

Yeganə Bayramova